

TARTU ÜLIKOOL

Õigusteaduskond

ÜLIÕPILASTÖÖ KIRJUTAMINE JA VORMISTAMINE

Juhend õigusteaduskonna üliõpilastele

3., täiendatud ja parandatud väljaanne

Koostanud

Jaan Sootak
Hesi Siimets-Gross

Juura
Tallinn 2020

Autorid: Ene Andresen, Talis Bachmann, Hesi Siimets-Gross, Mari Ann Simovart, Jaan Sootak,
Maarja Torga, Age Värv

Võetud vastu Tartu Ülikooli sotsiaalteaduste valdkonna nõukogus 21.4.2016 (jõust 21.4.2016)

Muudetud Tartu Ülikooli
sotsiaalteaduste valdkonna nõukogus
8.12.2016 (jõust 8.12.2016)
9.11.2017 (jõust 9.11.2017)
6.12.2018 (jõust 6.12.2018)
5.12.2019 (jõust 5.12.2019)

SAATEKS

Keegi ei kahtle, et kirjalik töö peab vastama kindlatele sisu- ja vorminõuetele. Ometi on tööd sisu poolest erineva tasemega ning peavad vastama ka erinevatele vorminõuetele, olenedes nii kirjutatava töö autori teadmistest ja maitsest, kirjastajast või toimetusest, üliõpilastöö korral ka juhendajast jne. Konkreetse töö sisu ja vorm võib mõistagi tuleneda juba töö iseloomust – näiteks kas kirjutatakse õigusteoreetilise või kriminaalpoliitilise probleemist, milles valitseb tõeline kirjanduse uputus, või on tegemist hoopis üksikjuhtumit analüüsiva kriminaalantropoloogilise käsitlusega. Siinjuures tuleb aga alati arvestada, et kord kasutusele võetud vormistust ja viitesüsteemi tuleb rakendada kogu töö ulatuses; ühes töös ei tohi kasutada mitut süsteemi läbisegi.

Juhendi eesmärk on teha üliõpilasele teatavaks kirjaliku töö koostamise ja vormistamise põhinõuded, mis kehtivad eelkõige uurimis- ja magistritöö, osaliselt essee ja referaadi kohta. Essee ja referaadi, samuti kodukaasuse kirjaliku lahenduse korral kehtivad lihtsustatud nõuded, vastavad juhendid annab õppejõud või sisalduvad need juba ainekavas. Allikakirje ja viite nõudeid tuleb arvestada ka doktoritöö puhul, mis aga võib koosneda varem avaldatud artikleid siduvast katusartiklist või TÜ kirjastuses välja antavast monograafiast, kus töö vormistamisele kehtivad täiendavad nõuded.

Kui käesolevas juhendis puudub vastav eeskiri, tuleb küsimus lahendada kokkuleppel juhendaja või aine õppejõuga. Mõistagi tuleb arvestada vastava kirjastuse või toimetuse vormistusnõudeid, kui töö on mõeldud seal avaldamiseks – võõrasse kloostrisse ei minda oma ikooniga. Võimalik, et töö kirjutatakse interdistsiplinaarsel teemal, nt õiguspsühholoogias, õigussotsioloogias, geneetika õiguslikes küsimustes jms. Nendes teadustes on rahvusvaheliselt valdavalt kasutusel oma eripärane viite- ja kirjesüsteem – nn APA süsteem, mis erineb oluliselt käesolevas juhendis toodust. Selle kasutamine on erandkorras lubatud, seda sissejuhatuses ka põhjendades.

Eelmise väljaandega võrreldes on autorid ja koostajad teinud tekstis mõningaid sisulisi ja redaktsioonilisi muudatusi, nt on uuendatud viited õigusteaduskonna vastavatele õigusaktidele, teiste teaduskondade-osakondade juhenditele, mitmeid nõudeid on täpsustatud jms. Koostajad tänavad märkuste eest Sille Avalod, Andreas Kangurit, Paloma Krõõt Tupayd ja Marju Luts-Sootakki; oma ettepanekud on teinud ka üliõpilased. Juhend on kättesaadav lisaks paberkandjale ka teaduskonna kodulehel.

SISUKORD

I. ÜLIÕPILASTÖÖDE LIIGID

II. SISU PÕHINÕUDED

III. TÖÖ KOOSTAMISE ETAPID

1. Teema valik
2. Töö alustamine, kirjanduse ja muu allikmaterjali otsimine
3. Probleemi püstitamine
4. Uurimismetoodika ja -tehnika

IV. TÖÖ STRUKTUUR

V. VORMISTAMISE ÜLDNÕUDED

VI. VIITAMINE, TSITEERIMINE JA REFEREERIMINE

VII. VIITESÜSTEEMID

VIII. PÕHI- JA JOONEALUNE TEKST

1. Üldnõuded
2. Allikaviite jagunemine põhiteksti ja joone alla

IX. ALLIKAKIRJE ÜLDNÕUDED

X. JOONEALUNE VIIDE

KIRJANDUS

ÕIGUSAKTID

LISAD

1. Tiitellehe näidis
2. Töö struktuuri näidiseid
3. Õigusaktide ja kohtulahendite lühendeid

I. ÜLIÕPILASTÖÖDE LIIGID

- 1 **Essee** (pr *essai* – katse, püüe) on kirjalik lühike üliõpilastöö, mis kujutab endast üksikprobleemi vabas vormis esitatud subjektiivset isikupärast mõttearendust. Essees ei nõuta oma seisukohtade teaduslikku tõestamist; ka kirjanduse kasutamine, sellele viitamine ja kirjanduse loetelu ei ole kohustuslik (sõltub aine õppejõu ja ainekava nõuetest). Essees on määrav autori loov mõtlemine ja oma seisukohtade esitamine. Võib olla arvestuse või eksami sooritamise eeltingimus. Maht sõltub ainekava nõuetest või kokkuleppest õppejõuga. Sisukorda ei vaja. Esitatakse elektrooniliselt, õppejõu nõudel või vastavalt ainekavale paber kandjal klammerdatuna või kiirkõitjas ühes eksemplaris. Hindab aine õppejõud; ei kuulu retsenseerimisele (v.a konkreetsest ainekavast tulenevatel juhtudel).

- 2 **Referaat** (ld *referre* – ette kandma, teatama) on lühike ülevaade mingi probleemist (veerenumber 36 jj) või uurimistulemustest. Selle koostamisel toetutakse peamiselt kirjalikele allikatele (tuleb arvestada kõiki käesolevast juhendist tulenevaid vormistamisnõudeid). Referaat kirjeldab probleemi ning vahendab kirjanduses toodud seisukohti esitades ka töö kirjutaja omapoolse arvamuse käsitletud probleemi kohta või kirjanduses esitatud seisukohtade omapoolse analüüsi ja hinnangu. Referaadi eesmärk on anda üliõpilasele erialase kirjandusega töötamise kogemusi ja arendada kirjutaja väljendusoskust. Maht on vastavalt ainekava nõuetele või kokkuleppel aine õppejõuga enamasti 10–12 lk teksti (k.a sissejuhatus ja kokkuvõte), erandina 5–6 lk, kui keskendutakse ühe konkreetse algallika analüüsile muud kirjandust kasutamata. Referaadile lisatakse nii sisukord kui ka kasutatud materjali loetelu. Esitatakse elektrooniliselt, õppejõu nõudel või vastavalt ainekavale paber kandjal klammerdatuna, kiirkõitjas või spiraalkõites ühes eksemplaris. Hindab aine õppejõud; ei kuulu retsenseerimisele ega kaitsmisele (küll võib ainekavast tuleneda nt nõue referaat seminaris ette kanda või kaasüliõpilase tööd oponeerida).

- 3 **Uurimistöö** sisaldab 6 või 3 EAP ulatuses iseseisvat tööd (sõltuvalt bakalaureuseõppekava versioonist) ning see on üliõpilase poolt valitud teemal ja õppejõu juhendamisel valminud kirjalik uurimus, milles üliõpilane esitab oma õigusliku probleemi lahenduse, empiirilise või teoreetilise uurimise tulemused, arvestades teadustöö vormistamise põhinõudeid. Uurimistöö autor peab oskama lahendada õiguslikult asjakohaseid teaduslikke probleeme, omandama teadusliku lähenemisviisi, kriitilise allikakäsitluse ja teadustöö vormistamise põhinõuded. Uurimistöö peab andma üliõpilasele oskused ja kogemused teadustööks ning selle korrektseks vormistamiseks. Töö baseerub peamiselt kirjanduses toodud seisukohtade või empiirilise materjali (nt kuritegevuse statistika või kohtupraktika) analüüsil ning probleemi argumenteeritud lahendamisevõimaluste leidmisel ja analüüsil. Uurimistöö maht on 20–25 lk põhiteksti, kaasa arvatud sissejuhatus ja kokkuvõte. Töö esitatakse elektrooniliselt (osakonna nõudel lisaks ka kiirkõitjas või spiraalkõites ühes eksemplaris) ning see kuulub kaitsmisele osakonnas moodustatud komisjonis. Bakalaureuseõppes on alates 2017/2018 õppeaastast ette nähtud üks uurimistöö (mahuga 6 EAP), varasematel õppekava versioonidel kaks uurimistööd (kumbki mahuga 3 EAP).

- 4 **Magistritöö** on autori iseseisev uurimus, milles on esitatud õiguslikult asjakohase probleemi teaduslik lahendus. Magistritöö kirjutatakse õppejõu juhendamisel ning töö peab näitama magistrandi võimet teadustöö metoodika iseseisvaks rakendamiseks konkreetse valdkonna probleemide lahendamisel. Töös toodud seisukohad peavad olema põhjendatud, tuginema

usaldusväärsetele andmetele ja teoreetiliselt põhjustatud, sest ainult nii on võimalik probleemi lahendada ja saada uuritavas valdkonnas uusi teaduslikke teadmisi. Magistritöö peab oma sisult vastama 30 EAP ulatuses tehtud iseseisvale tööle ja olema kirjutatud mahus 60–70 lk põhiteksti (sissejuhatus ja kokkuvõte kaasa arvatud). Töö esitatakse elektrooniliselt (magistritöö kaitsmise korrast tulenevalt või osakonna nõudel ka kõvakõites ühes eksemplaris). Osakond lisab tööle juhendaja arvamuse ning tagab töö retsenseerimise. Magistritöö kuulub kaitsmisele ja seda hindab osakonna kaitsmiskomisjon.¹

- 5 Doktoritöö** (doktoriväitekiri ehk dissertatsioon) on autori iseseisev teaduslik uurimus, milles on esitatud konkreetse õiguslikult asjakohase ja teadusliku probleemi argumenteeritud originaalne lahendus ning mille tulemused on leidnud piisavat avalikustamist rahvusvahelises erialakirjanduses. Doktoritöö teema valikut, sellest tulenevat sisulist tööd, probleemide lahendamist ning tulemuste esitamist ja vormistamist suunab töö juhendaja. Töö võib esitada monograafia (maht mitte alla 150 ning üldjuhul mitte üle 250 lk) või vähemalt kolme rahvusvaheliselt tunnustatud väljaandes avaldatud artiklina koos neid siduva kokkuvõtte ehk katusartikliga. Doktoritööle esitatavad nõuded on kirjas doktorikraadi nadmise korras (<https://www.ut.ee/et/oppimine/doktoriope/PhD-taotlemine#section1>). Doktorimonograafia esitatakse teaduskonna nõukogule elektrooniliselt, doktoritöö avaldab TÜ kirjastus. Teaduskond lisab tööle juhendaja arvamuse ning teaduskonna nõukogu korraldab töö eelretsenseerimise ja oponentimise. Doktoritöö kuulub kaitsmisele teaduskonna nõukogus.

II. SISU PÕHINÕUDED

- 6** Eestikeelsetel õppekavadel kirjutatakse töö **üldjuhul eesti keeles**, programmijuhi ja osakonnajuhataja loal ning juhendaja nõusolekul ka võõrkeeles. Inglisekeelsetel õppekavadel kirjutatakse töö üldjuhul inglise keeles.
- 7** Uurimis-, magistri- ja doktoritöö peab olema **uudne loometöö** ega tohi olla üksnes teiste autorite varem öeldu kokkukirjutamine või seaduse teksti ümberjutustamine. Töö **teaduslikkuse** tagab järgnevate nõuete täitmine.²
- 8** **Originaalsus.** Töö peab sisaldama midagi uut ja algupärast küsimuse püstitamise, uurimismeetodi või tulemuste osas. NB! Ka negatiivne tulemus – kui nenditakse millegi puudumist või muutmata jätmise vajadust (nt et kehtiv õiguslik regulatsioon on piisav ega vaja muutmist) – on teaduslik tulemus.³ Olenevalt töö liigist võib uudsus olla kas lokaalne (nt magistritöös tegeldakse probleemiga, mida ei ole Eestis varem uuritud) või globaalne (doktoritöö). Uudsus võib seisneda ka probleemi sellises käsitlemises, kus lahendus on küll kirjanduses olemas, kuid autor kõrvutab seda Eesti õiguse või kohtupraktikaga. Uudsus võib ilmneda ka vaatenurga originaalsuses või seoste märkamise uues viisis. Mida konkreetsem on probleem ja mida täpsemalt on sõnastatud õiguslikult asjakohased küsimused või püstitatud hüpoteesid, seda suurem on võimalus öelda midagi uut. Tuleb arvestada, et mida kõrgem on õppeaste, seda enam eeldatakse autorilt oma seisukohti ja uudseid tulemusi. Teatud määral

¹ Retsenseerimisest ja kaitsmisest vt ka Roomets, S. (2000), lk 10–11.

² Roomets, S. (2000), lk 11–13; Kalle, E.; Aarma, E., lk 67–88.

³ Negatiivse tulemuse lubatavuse reeglist: Saar, J. Kurjad konstandid ja Eesti. – Akadeemia 2010/7, lk 1158.

võib uurimistöö olla käsitluslaadilt reprodutseeriv (probleeme esitav ehk kaardistav), kuid see peab alati sisaldama ka uudset vaatenurka ja andma lisandväärtuse; ka magistriltöö võib olla probleeme diagnoosiv (neid analüüsiv), mitte alati neid lahendav. Kuigi uudust ei pruugi olla palju, ei vasta töö selle täieliku puudumise korral nõuetele. Alati peab selguma üliõpilase kui antud teadustöö autori isiklik panus probleemi lahendamisse. Vähesese kirjanduse ja pealiskaudse käsitluse tagajärjel võib üliõpilasel kergesti jääda petlik mulje, et tema järeldused ongi originaalsed. Selle vältimiseks tuleb kirjandusega palju tööd teha – uut on palju kergem välja mõelda, kui kontrollida, kas see on tõepoolest uus.⁴

- 9 Objektiivsus ehk tõele vastavus.** Teadustöö eesmärk on analüüsida ja avastada uuritava objektiga seotud tõelisi omadusi ja seaduspärasust olenemata sellest, kes, kus, millal, kelle ülesandel ja mis eesmärgil uurib. Analüüs peab tuginema usaldusväärsetele andmetele ning tulemused peavad nähtuma analüüsi sisust; autor ei tohi lasta end mõjutada üldlevinud arvamusest, „rahva õiglustundest“, autoriteetse õppejõu seisukohtadest jms, kui need ei ole kooskõlas tema töö tulemustega. Selgelt tuleb eristada analüüsitavaid seisukohti ja autori enda arvamust, seaduse regulatsiooni ja selle tõlgendust. Äärmiselt oluline on eristada arvamust faktidest. Tõele vastavuse kriteerium ei ole terve mõistus, sest teaduslikult on üldse mõtet hakata asja uurima alles siis, kui on lootust leida midagi enam kui tervele mõistusele niigi kättesaadav teadmine – teadus kasvab terve mõistuse pinnalt, kuid vabaneb selle mõjust sedamööda, kuidas see läheneb täiuslikkusele.⁵
- 10 Tõestatavus ja kontrollitavus.** Töö peab tuginema kontrollitavatele andmetele või meetoditele ning nende põhjal loogiliselt ja metodoloogiliselt õigesti tehtud järeldustele ja üldistustele. Kõik seisukohad peavad olema põhjendatud ning tuginema kirjandusest võetud ja empiirilise töö puhul ka oma uurimistegevusega kogutud usaldusväärsetele andmetele. Tööst peab ilmnenema süstemaatiline ülevaade uuritava probleemi kohta kirjutatud teoreetilisest kirjandusest. Uurimistöö puhul piisab ka asjakohasest ning olulisemaid allikaid hõlmavast teoreetilisest ülevaatest, mis ei pea olema kogu võimalikku kirjandust ammendav (kirjanduse kohta vt ka vnr 21). See ei tähenda, et uurimistöö tervikuna seisneb ainult ülevaates – oluline on õiguslikult asjakohase probleemi käsitlemine ja õiguslikult asjakohase küsimuse püstitamine. Kasutatavasse kirjandusse ja teistesse uurimise käigus saadud materjalidesse tuleb suhtuda objektiivselt ja kriitiliselt, seega anda neile teaduspõhine hinnang. Eriti ettevaatlik peab olema internetist jm meediaväljaannetest hangitud materjali puhul, mis võib sageli osutada pealiskaudseks ja teadustöös kasutamiseks kõlbmatuks (see ei puuduta siiski teaduslikes andmebaasides sisalduvaid materjale). Empiiriliste andmete korral peavad nende kogumise meetodid olema valiidsed (teaduslikult tunnustatud, sisult sobivad) ja reliaabsed (statistiliselt usaldusväärsed, juhuslikkusest sõltumatud), kogutud andmete hulk piisav ning andmete põhjal tehtavad järeldused usaldusväärsed. Tõestatavust ei tohi segi ajada veenmisega, mis põhineb uskumisel, mitte aga põhjendatud teadmisel. Ideaalis veenab autor lugejat oma teadusliku argumentatsiooniga, mida toetavad usaldusväärselt kontrollitud faktid. Veenmine ebateaduse tähenduses on aga ühesuguste argumentide korrutamise läbi kogu töö (nn propagandistlik väsitamine), mis võib küll kergeusklikku lugejat veenda, kuid ei loo mingit uut teadmist. Kontrollitavus ehk verifitseeritavus tähendab võimalust sama materjali või sama meetodi alusel uurimise käiku korrata ning veenduda, et saadakse sama tulemus. Ilmselgelt ei ole see võimalik korrektselt viitamata ning kasutatud meetodi piisava kirjelduseta.

⁴ Kalle, E.; Aarma, E., lk 70.

⁵ Kalle, E.; Aarma, E., lk 75.

- 11 Süsteemsus.** Ülesehitus ja käsitlus peab olema plaanipärane, süsteemikindel ja suunatud õigusliku probleemi lahendamisele. Töö väärtus oleneb suuresti just sellest, kui palju autor suudab süstematiseerida materjali ning esitada käsitletava probleemi kohta oma põhistatud seisukohti. Töö peab kujutama endast probleemi terviklikku ja vastuoludeta käsitlust. Mõistagi ei tähenda see kriteerium kirjanduses või õiguslikus regulatsioonis esineda võivatest vastuoludest möödavaatamist – sageli ongi töö üks põhiülesandeid nende analüüs ning vastuolude ületamiseks lahenduste pakkumine. Küll ei tohi aga autori enda seisukohad ja järeldused olla vastuolulised.
- 12 Täpsus ja selgus.** Töö tuleb kirja panna nii, et autori seisukohad oleksid üheselt mõistetavad. Kasutatakse konkreetseid mõisteid ja termineid ning tänapäevast täpset ja selget teaduskeelt, mis muidugi ei välista töö kirjutamist korrektses üldkeeles ega tähenda ka autori isikupärase stiili mahasurumist – teadustekst ei pea olema tuim ja igav.⁶ Tuleb jälgida, et tekst ei sisaldaks eksimusi eesti keele lauseehituse põhireeglite vastu – eriti (aga mitte ainult) juhul, kui on kasutatud rohket võõrkeelset kirjandust. Kui võõrkeelne kirjandus on lohakalt ja ebakvaliteetselt tõlgitud või töö on lihtsalt kirjutatud keeleliselt niivõrd vigaselt, et sisu on raskesti mõistetav, või kui ilmnevad rasked eksimused grammatikareeglite vastu, võib juhendaja nõuda puuduste kõrvaldamist ja soovitada tööd kaitsmisele mitte esitada, väheoluliste, kuid sagedaste keeleliste eksimuste korral võib töö hindamisel hinnet alandada (vt ka vnr 62). Teaduskeel ei tähenda sugugi keerulisi, pikki ja segaseid lauseid, mille sisus ei orienteeru õieti kirjutaja isegi. Teisalt tuleb teadustöös vältida kõnekeelset stiili, slängi, argikeele vulgarisme, poeetilisi fraase ja emotsionaalseid epiteete. Võib kasutada mina-vormi. Mõnikord kasutatakse teadustöodes umbisikulist tegumoodi („järgnevalt käsitletakse“, „see seisukoht väärrib põhjalikumalt käsitlust“ jms). Tingivale kõneviisile („selle seisukohaga võiks nõustuda“) tuleb eelistada kindlat („see seisukoht on hästi põhjendatud ning ma võtan selle edasise analüüsi aluseks“).
- 13 Võõrkeelsed terminid** ja vähetuntud **võõrsõnad**, mis kirjutatakse ja hääldatakse võõrkeelsetena, tuleb kirjutada kursiivis. Vajadusel tuuakse võõrkeelne originaal eestikeelse termini järel sulgudes, ent seda üksnes siis, kui eestikeelne termin ei ole piisavalt selge. Võõrkeelse kirjanduse või õigusaktide kasutamise korral tuleb tähele panna, et autor ei leiutaks otsetõlkes Eesti õiguses, dogmaatikas või õiguskeeles tundmatuid termineid, mille sisu jääb ka talle endale arusaamatuks või mida tuleks igale lugejale eraldi seletada. Kui autor leiab, et senine termin ei ole sobiv, võib ta põhjendatult pakkuda välja omapoolse variandi. Muidugi on ka võimalik, et eesti keeles vastav termin puudub. Siis tuleb selle esmamainimisel sulgudes või joone all ära tuua ka võõrkeelne originaaltermin või -tekst ja vajadusel seda selgitada. Võõrtähtede kohta vt ka vnr 87.
- 14 Kriitilisus.** Eristatakse väljapoole ja sissepoole suunatud kriitilisust. Esimesel juhul ei tohi autor hakata algusest peale eelistama või pimesi uskuma ühte seisukohta, eirates teisi. Vältida tuleb ka lauskriitikat, nt näha ühe autori seisukohtades või konkreetsetes õiguslikus regulatsioonis ainult negatiivset ning kirjutada kogu töö halvustavas võtmes. Mõne autori seisukohtadega, õigusliku regulatsiooni või kohtupraktikaga nõustudes ei tohi aga hakata neid ka kriitikavabalt ülistama. Ei ole ka õige püüda kõiki erinevaid või lausa vastandlikke seisukohti ühitada, jättes need kriitiliselt analüüsimatuna ning saades nii tulemuseks sisult vastuolulise konglomeraadi. Sissepoole suunatud kriitilisus tähendab eneskriitikat. Nii töö

⁶ Vt nt Sand-Jensen, K.

kirjutamise käigus ja eriti valminud tööd üle lugedes tuleb püüda asetada end objektiivse kõrvalseisja rolli, kes orienteerub küll üldiselt õiguses ja õigusteaduses (nt on keskmine bakalaureuse- või magistriastme üliõpilane), kuid ei tarvitse olla kursis antud töö problemaatikaga. Kui käsitlused on arusaadavad ainult autorile ning vajaksid kõrvalseisjale eraldi seletamist, tuleb need kriitiliselt üle vaadata ja täiendavalt või selgemalt lahti kirjutada.

- 15 Tolerantsus ehk sallivus** on uurija võime suhtuda eelarvamusteta teiste autorite seisukohtadesse. Teaduslikult on ebakorrektna jätta oma seisukohtadega vastuolus olevad tööd kõrvale ning sorteerida kirjandusest välja ainult need, mis sobivad autori järeldestega. Kui nt kohtupraktika on ebajärjekindel või vastuoluline, tuleb seda ka nentida, mitte aga otsida ainult autori arvates õigeid lahendeid ning eirata teisi. Kui mingi seisukoht on kirjanduses või kohtupraktikas valitsev, tuleb seda tunnustada ka siis, kui autor ise eelistab ühinemist vähemusarvamusega. Tolerantsuse vastand on **konformsus**, kui piirduakse ainult valitseva arvamuse peavoolus ujumise või juhendaja seisukohtade tagantkiitmisega, tundmata huvi teistsuguse lähenemise võimaluse vastu.
- 16 Teaduslik ausus.** Töös ei tohi olla plagieerimist. **Plagiaat** (ld *plagiatus* – röövitud) ehk loomevargus on teiste autorite teoste, nende osade (teksti, piltide, tabelite, diagrammide, kogutud andmete jms) või neis sisalduvate põhiideede esitamine enda omana, st selliselt, et teiste autorite loometöö on omistatav töö esitajale.⁷ Ka kirjutaja, kelle tööst ei nähtu lugejale enda ja teiste autorite mõtete vahekord või kes tsiteerib teist autorit sõna-sõnalt ilma jutumärkideta, paneb toime plagiadi. Teise autori töö esitamine oma nime all või selle osade kasutamine nõuetekohase akadeemilise viitamiseta on akadeemiline petturlus (vt ÕKE p 203.4), mille eest on ette nähtud akadeemilised karistused. Loomevarguse mõiste ei ole seotud selle ulatusega (nt protsendiga teadustöö mahust) ega akadeemiliste reeglite rikkumise põhjusega (unustamine, tahtmatus vms). Loomevarguse keeld ei piirdu üksnes uurimis- või magistratöödega, vaid laieneb kõikidele kirjalikele üliõpilastöödele, nt ka ainekursuse raames kirjutatavale referaadile, kaasuse lahendusele, rühmatööle jne. Mõistagi on keelatud ka uurimisandmete **fabritseerimine** – väljamõeldised ning viited olematutele allikatele.⁸

Loomevargust on võimalik ära hoida, järgides akadeemilise viitamise reegleid (vnr 64 jj). See tähendab, et kõikidele kasutatud allikatele tuleb viidata, viited peavad olema nõuetekohaselt vormistatud ning autori enda mõtted peavad olema teiste autorite mõtetest selgelt eristatavad. Samuti aitab loomevargust vältida uurimistöö protsessi hoolikas planeerimine ja läbiviimine: tööga tuleks alustada aegsasti ning allikate läbitöötamisel tehtavatesse märkmetesse kohe algusest peale märkida korrektsed viited.

Plagieerimise kõrval on taunitav ka **kompileerimine**. Töö ei tohi olla kompilatsioon – teiste autorite seisukohtade või muu materjali kokkupõimimine ilma neid sisuliselt analüüsivata ja oma seisukohti esitamata. Kompileerimist tuleb eristada refereerimisest või kirjeldamisest. Loomulikult võib mõni töö olla referatiivsem, andes põhjalikuma ülevaate kirjanduses käibivatest seisukohtadest, neid ühtlasi küll analüüsides ja kokku võttes, kuid sellele peab järgnema ka oma seisukoha esitamine. Üliõpilastöö teaduslik ausus tähendab ka seda, et tööd ei tohi lasta (ükskõik kas tasuta või tasuta) kirjutada kellelgi teisel. See ei tähenda küll igasuguse abi kasutamise keeldu; nt on valminud töö keeleline korrigeerimine, resüme

⁷ Plagiadi mõistest, ka nn hallist alast, kus tuleb eristada üldisi tavateadvuse alusel kujunenud mõisteid ja täpset viidet teise autori seisukohtadele: Bachmann, T., lk 199.

⁸ Samas.

tõlkimine, abi arvutigraafika küsimustes jms lubatud. Kõrvalist abi võib kasutada töö selles osas, mis ei moodusta hindamise objekti. Nii ei sõltu töö hinne sellest, kas joonised ja graafikud on värvilised või mitte. Töö keeleline külg näitab aga üliõpilase töösse suhtumist, vastutustunnet ja pühendumust (keelekasutuse kohta vt ka vnr 12 ja 62).

III. TÖÖ KOOSTAMISE ETAPID

1. Teema valik

- 17** Uurimis- ja magistr töö **teema** (kr *thema* – asetatu, paigutatu; uuritavate või kujutatavate nähtuste määrang, mis piiritleb valdkonna ja probleemistiku) valib üliõpilane ise või on need osakonnas välja pakutud. Teema valimisele järgneb õiguslikult asjakohase uurimisküsimuse ehk uurimisprobleemi sõnastamine. Teema valikul arvestatakse uuritava probleemi uudsust, vajalikkust, praktilist väärtust, juhendaja soovitusi, erialakirjanduse ja muu materjali kättesaadavust; soovi ja võimalust arendada teemat edasi järgmistes töödes. Samuti peab üliõpilane tingimata arvestama ka oma üldisi intellektuaalseid ja erialaseid võimeid, seniseid teadmisi ja praktilisi kogemusi. Oluline on seegi, et üliõpilane valdaks probleemi uurimiseks vajalikke võõrkeeli. Teema valikut ei saa põhjendada ainult teema päevakajalisuse või meediakäraga; ka teema meeldivus üliõpilasele või pelgalt isiklik kogemus antud valdkonnas ei tarvitse iseenesest olla veel piisav põhjus asjaga tegelema hakata – uurimistöo teema valik peab olema teaduslikult põhjendatud. Küll peaks üliõpilane olema teemat valides kindel, et see pakub talle huvi ning tal on soov probleemi lahendamisel oma sõna kaasa öelda. Kui osakonnas välja pakutud teemad üliõpilast tõepoolest ei huvita, ei tasu karta minna potentsiaalse juhendaja juurde ning seda ausalt tunnistades pakkuda välja oma teema või paludes temalt abi üliõpilast huvitava teema formuleerimiseks.⁹ Teema valikul tuleb arvestada varem samal või sarnasel teemal kirjutatud üliõpilastöödega. Nende olemasolu iseenesest ei välista antud teemal kirjutamist, kui uues töös uuritakse probleemi teise vaatenurga alt või kui suudetakse muul moel luua uut teadmist. Sel juhul tuleb ka ära näidata, millises osas erineb autori töö varem samal või sarnasel teemal kirjutatust. Teavet TÜ õigusteaduskonnas varem kaitstud tööde kohta saab raamatukogu kataloogi ESTER vahendusel, kasutades märksõna- või sõnaotsingut. Töödega on võimalik tutvuda õigusteaduskonna Tartu või Tallinna teabekeskustes (rippmenüüst *Kataloogi osa valida Üliõpilastööd*).
- 18** Õigusteaduskonnas kirjutab teadustöö reeglina üliõpilane **ainuautorina**. Üksnes erandkorras on mõeldav töö kirjutamine kaasautorluses – see peab tulenema töö eripärast, nt kui on tegemist rohke empiirilise materjali läbitöötamisega, kus iga kaasautor tegeleb teatud osaga, kuid analüüs kokku moodustab sisulise terviku. Kaasautorite osad peavad sealjuures olema piiritletud – sissejuhatuses ära näidatud või sisukorras ja peatükkide pealkirjades autoriseeritud.
- 19** Uurimis- ja magistr töö **teema valitakse ja registreeritakse** osakonnas teaduskonna akadeemilises kalendris ettenähtud tähtaegadel. Enne registreerimist tuleb juhendamiseks saada õppejõu nõusolek. Töö eelkaitsmise, esitamise ja kaitsmise aeg on ette nähtud teaduskonna akadeemilises kalendris.

2. Töö alustamine, kirjanduse ja muu allikmaterjali otsimine

⁹ Vt ka Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaara, P., lk 60–79.

- 20 Esimesed sammud teemakohase materjali leidmisel võivad aidata aega kokku hoida. Uurimistöole asudes on mõistlik **alustada** tutvumist eestikeelse kirjanduse ning olenevalt teemast Eesti seadusandluse ja kohtupraktikaga. Ebaõige on alustada kohe võrguallikate otsimisest, tundmata huvi, mida on antud küsimuses kirjutanud Eesti autorid või milline on Eesti õiguslik regulatsioon selles valdkonnas. Kindlasti tasub materjali leidmiseks pidada nõu juhendajaga. Algusest peale tuleb selgeks teha, kas töö põhineb eelkõige kirjandusel (on seega rohkem teoreetilist ja dogmaatilist laadi) või tuleb läbi töötada ka empiirilist materjali, kohtupraktikat, arhiivimaterjali jne. Oluline on tööga alustada piisavalt varakult, vältimaks ajanappusest tingitud puudusi töö sisu või vormistuse osas, sh puudujääke seoses viitamiseega. Nõuetekohaste viidete puudumine võib aga endast kujutada tõsist probleemi (vnr 16).
- 21 **Kirjandusega** tutvudes tuleks probleemideringist ja uurimisseisust ülevaate saamiseks kõigepealt läbi vaadata seaduste kommentaarid ja õpikud ning ajakiri *Juridica*. Seejärel tuleb tutvuda uuritava teema käsitlusega võõrkeelsetes teaduslikes väljaannetes (erialajakirjad, monograafiad, kogumikud jms). Kirjandust otsides on soovitatav leida mõni uuem teos (käsiraamat, monograafia, ülevaateartikkel), kus uuritavat probleemi on ulatuslikumalt käsitletud ja tõstatatud diskuteeritavad küsimused. Sageli juhatab üliõpilastele sellise teose kätte juhendaja. Sellest tööst võib leida veel lisaks viiteid paljudele uuritavat probleemi käsitlevatele teostele, milles omakorda leidub kasulikke uusi viiteid vajaliku algmaterjali edasiseks otsimiseks. Edasises töös tuleb aga silmas pidada, et töö ei kujuneks selle teose refereerimiseks, kuhu näpuotsaga on puistatud mõned viited teistele allikatele. Kui niisugusele teosele on praktiliselt igal leheküljel viidatud, tuleb tõsiselt järele mõelda, kas tegemist ei ole mitte selle teose refereerimisega, kus puudub autori enda lähenemismurk ja kus ei saagi olla originaalset tulemust. Ka ei ole õige võtta töö aluseks ainult või valdavalt ühe autori tööd (vt ka vnr 14–15 ja 26). Kui uurimisteema on interdistsiplinaarne või väga uudne, võib tööks oluline kirjandus leiduda hoopis päevalehtedes või valdkonna erialajakirjades ja mitte olla jõudnud veel õigusteaduslikku kirjandusse või seadustesse. Sellise kirjandusega tutvuma suunab juhendaja. Samuti võivad need materjalid olla olulised mingi õigusinstituudi kujunemisloo uurimisel. Põhjalikuma töö (magistritöö või doktoriväitekeri) puhul näitab kirjanduse otsimisel tehtud head tööd tõsiasi, et leitud allikad hakkavad korduma.
- 22 **Andmekogudest** tuleks esmalt läbi töötada ajakirjade *Juridica International* ja *Juridica* andmebaasid. Seejärel tasuks suunduda Tartu Ülikooli raamatukogu ja Rahvusraamatukogu kataloogide juurde, alustades Rahvusraamatukogu koostatud andmebaasist Eesti Õigusbibliograafia, mis on kättesaadav andmebaasi ISE (<http://ise.elnet.ee/>) kaudu, valides teemabaasi RR → Eesti õigusbibliograafia. Sealt leiab õiguslaseid raamatuid, ajakirjaartikleid, üliõpilastöid jm. Kui valida ISE andmebaasist teemabaas ISE → ühiskonnateadused, kuvatakse ainult õiguslased artiklid, sh ajaleheartiklid, mida teemabaas RR → Eesti õigusbibliograafia ei sisalda. Õiguslase kirjandust võib otsida ka e-kataloogist ESTER, mis sisaldab muu hulgas õigusteaduskonna Tartu ja Tallinna teabekeskustes ning Riigikohtu raamatukogus leiduvaid allikaid. Õigusteaduskonna teabekeskustes Tartus ja Tallinnas on kohapeal olemas kõik paberkandjal magistritööd, mis on vastavalt kas Tartus või Tallinnas kaitstud. Lisaks on alates 2013. a kättesaadavad ka magistritööde elektroonilised versioonid (mõned ka varasemad). Uurimistöid teabekeskuses ei säilitata. Laenutamine Riigikohtu raamatukogust toimub koostöös TÜ raamatukoguga. Riigikohtu raamatukogust saab raamatuid tellida TÜ raamatukogu õiguskirjanduse lugemissaali kohapeal kasutamiseks. Kirjandust on võimalik leida e-ajakirjade portaalist A-Z ning andmekogudest Web of Science, EBSCO, HeinOnline ja WestlawNext. Saksakeelset kirjandust sisaldavad nt Beck-Online, Springer Link jt. Ligipääs paljudele andmekogudele on tasuta, kuid Tartu Ülikoolis

registreeritud kasutaja jaoks tasuta. Seetõttu tuleb andmekogudesse siseneda TÜ arvutivõrgu kasutajatunnusega. Vastavad juhised on antud TÜ raamatukogu veebilehel. Samal veebilehel on kirjas ka andmekogudes otsingute tegemise juhised ja soovitusel. Andmekogusid ja otsinguid puudutavates küsimustes lubab raamatukogu veebileht erialareferentide abi.

23 Siin on pakutud kolm varianti **kodu arvutist andmekogudesse** sisenemiseks:

- 1) klõpsa <https://login.ezproxy.utlib.ut.ee/login> Sisesta ülikooli arvutivõrgu kasutajatunnus (sama, mis on ÖIS-s ja e-postil ut.ee);
- 2) kasuta TÜ VPN ühendust. Juhend arvuti seadistamiseks: <https://wiki.ut.ee/pages/viewpage.action?pageId=17105590>;
- 3) seadista veebilehitseja proxy käsitsi.

24 Alljärgnevalt veel mõningaid **katalooge**, mis peaksid abistama vajalike allikate otsingul:

- CISG andmebaas (kaubandusõigus): <http://www.cisg.law.pace.edu>;
- Datenbank-Infosystem (DBIS; põhjalik õiguslaste andmebaaside loetelu): http://rzblx10.uni-regensburg.de/dbinfo/dbliste.php?bib_id=ubman&colors=15&ocolors=40&lett=f&gebiete=15;
- Freiburg Max-Plancki Instituut (karistusõigus): <https://www.mpicc.de/en/>;
- Google Scholar → teaduslikud publikatsioonid (sh õiguslased). Advanced Search rakendus võimaldab autorite, terminite, aastate, väljaannete märksõnade abil üsna selektiivselt suunitletud otsingut;
- Karlsruher Virtueller Katalog (KVK; paljude riikide raamatukogude andmebaas): <https://kvk.bibliothek.kit.edu/?digitalOnly=0&embedFulltitle=0&newTab=0>;
- WestlawNext (sisaldab Anglo-Ameerika õigust ja kohtupraktikat): TÜ raamatukogu andmebaaside lehekülje kaudu (<https://utlib.ut.ee/andmebaasid?valdkond=119&title=>);
- HeinOnline (Anglo-Ameerika kirjandus): <https://home.heinonline.org/>;
- Oxfordi ülikooli õigusteadeuskond: <https://www.bodleian.ox.ac.uk/law/popular-links/databases>;
- Rahvusraamatukogu temavärv Teenused → Otsinguprotaal ja andmebaasid; ka link: https://nlib-ee-primo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/search?vid=372NLE_V1&lang=et_EE ;
- Rahvusvahelise Kohtu raamatukogu (rahvusvaheline eraõigus): <https://www.peacepalacelibrary.nl/>
- SSRN (sotsiaalteadused): www.ssrn.com.

25 **Raamatukogudevahelise laenutuse** kaudu on võimalik tellida kirjandust, mis Tartus või Tallinnas puudub (tasuline teenus): www.utlib.ee → Teenused → RVL. Otsitav artikkel võib olla ligipääsetav ka elektroonilisel kujul. Selle kontrollimiseks tuleb kasutada TÜ raamatukogu veebilehel koostatud Tartu Ülikoolile avatud e-ajakirjade portaali: www.utlib.ee → Andmebaasid → E-ajakirjad ja e-raamatud.

26 Üliõpilastöös ei ole soliidne toetuda **madalama akadeemilise tasemega** allikatele, nt keskkooliõpikutele. Tõsiteaduslik uurimistöö ei tohi põhineda valdavalt ka ajaleheartiklidel ja populaarteaduslikel väljaannetel, ehkki nende kasutamine iseenesest (nt ajaloolist tausta andva allikana) ei ole muidugi välistatud. Ka ei piisa toetumisest üksnes õppekirjandusele ja seaduse

kommentaariidele, kuigi nende läbitöötamine töö algfaasis (vnr 20–21) on hädavajalik. Samuti ei sobi üldjuhul toetuda teistele samatasemelistele referaatidele, uurimis- või magistritöödele, ehkki nendegi kasutamine (loomulikult koos korrektse viitamisega) ei ole iseenesest välistatud. Ka ei ole loengukonspekt, seminari või konverentsi jaotusmaterjal vms teadustöös kasutatav allikas (vt ka vnr 111).

- 27 Õigusteaduskonnas ei kehti üldisi **kirjandusallikate arvu norme** – nt vähemalt 50 allikat magistritöö, 15 allikat uurimistöö puhul jms. Kirjandusallikate arv sõltub eelkõige töö iseloomust, nt teoreetilisele käsitlusele kulub rohkem kirjandust ning empiirilisele uurimusele palju vähem. Allikaid peab siiski olema antud probleemi uurimiseks piisavalt. See ei välista mõistagi töö eripärast tingitud erandeid, nt võib kirjanduse väike maht näidata, et antud probleemi ei ole seni põhjalikumalt uuritud – see asjaolu muudab töö eriti atraktiivseks. Siiski on raske ette kujutada ainult mõnel kirjandusallikal põhinevat uurimistööd (rääkimata magistritööst); ka empiirilise materjali (nt kohtustatistika või -praktika) analüüs peab olema seostatud teoreetiliste probleemidega, mis seonduvad uuritava empiirilise materjaliga ning nõuavad kirjanduse läbitöötamist. Ebapiisav materjalikasutus – nt töös puuduvad viited antud teema käsitlemisel möödapääsmatutele kirjandusallikatele, kohtulahenditele või arhiivmaterjalidele – võib anda aluse töö kaitsmisele mittesoovitamiseks või kaitstava töö hinde alandamiseks. Osakond või juhendaja võib siiski seada kasutatavate allikate arvu alammäära. Allikate arvust on aga hoopis olulisem kriteerium see, et kasutamata ja viitamata ei jääks antud probleemi kallal töötavate juhtivate ja mõjukamate teadlaste tööd; eriti veel siis, kui kasutatakse nende poolt avaldatud, arendatud või üldtuntuks tehtud meetodit või teooriat.
- 28 Eesti **õigusaktide** ametlikud tekstid on kättesaadavad Riigi Teataja veebilehe (www.riigiteataja.ee) kaudu (vnr 93). Riigi Teataja veebilehelt on võimalik hankida lisaks kehtivatele redaktsioonidele nii tulevikus jõustuvaid kui ka kehtivuse kaotanud õigusakte, samuti Eesti riikluse rajamist kajastavaid dokumente ja varasemaid põhiseadusi (Viited → Riikluse rajamist kajastavad dokumendid). Samuti pakub Riigi Teataja võimalust redaktsioonide võrdlemiseks ja illustreeritult kahe redaktsiooni erinevuste väljatoomiseks. Lisaks on Riigi Teatajas kättesaadav paljude õigusaktide menetluskäik, seosed Euroopa Liidu õigusega, seaduse teksti mitteametlikud tõlked inglise ja vene keelde. Eesti õigusaktide tekstid on paralleelselt kättesaadavad ka õigusinfo andmekogust ESTLEX (www.estlex.com). ESTLEXi baasfunktsionaalsus on tasuta, kuid kompleksotsinguteks ning Eesti õigusaktide venekeelsetele tõlgetele juurdepääsuks tuleb end Tartu Ülikooli raamatukogu veebilehe kaudu TÜ kasutajana sisse logida (vnr 22) või kasutada TÜ raamatukogu *proxyt* (vnr 23). Abiks õigusakti ja selle osa leidmisel ning käsitlemisel: <https://www.riigiteataja.ee/kkk.html> ja <https://www.riigiteataja.ee/abiLeht.html?id=1>. Õigusaktide lühendite kohta vt lisa 3.
- 29 **Õigusaktide eelnõude** kohta leiab infot Riigi Teatajast (<https://www.riigiteataja.ee/eelnoud/otsing.html>) või eelnõude infosüsteemist (<http://eelnoud.valitsus.ee>), mahukamate eelnõude korral leiab infot kohati ka eelnõu välja töötava ministeeriumi veebilehelt. Riigikogu menetluses olevad seaduseelnõud ja nende seletuskirjad on kättesaadavad Riigikogu veebilehe kaudu (www.riigikogu.ee → Tegevus → Eelnõud). **Euroopa Liidu õigusaktidele** pakub juurdepääsu andmebaas Eur-Lex (<http://eur-lex.europa.eu/et/index.htm>).
- 30 **Riigikohtu praktika** aastast 1993 on kättesaadav Riigikohtu veebilehe vahendusel (www.riigikohus.ee → Lahendid). Lisaks lahendite otsingumootorile on Riigikohtu veebilehel kättesaadav ka lahendite märksõnastik, mille kaudu on süstemaatiliselt leitavad lahendite

olulisemad seisukohad. Riigikohtu praktika on kättesaadav ka Riigi Teataja kohtulahendite otsingu kaudu (www.riigiteataja.ee → Kohtuteave → Kohtulahendite otsing). Kuna Riigikohtu ja Riigi Teataja veebilehtede otsingumootorid on tehniliselt erinevad, võib Riigikohtu praktika leidmiseks lisaks Riigikohtu otsingumootorile proovida ka Riigi Teataja oma. Lisaks pakub Riigi Teataja ka alternatiivset märksõnastikku ja Riigikohtu lahendite kokkuvõtteid (tegemist ei ole lahendi, vaid selle kokkuvõttega, seega tuleb neile viitamist käsitada kirjandusallikana). **Esimese ja teise astme kohtute lahendid** on samuti kättesaadavad Riigi Teataja veebilehe kaudu (Kohtuteave → Kohtulahendite otsing).

- 31 Euroopa Liidu Kohtu praktika** on koondatud andmebaasi *Curia* (<http://curia.europa.eu>), samuti leiab selle kohtu praktikat andmebaasist Eurlex (<http://eur-lex.europa.eu/et/index.htm>), kust saab otsida ka õigusaktide kaupa. Välisministeeriumi Euroopa Liidu õiguse büroo koostatud igakuised eestikeelsed ülevaated olulisematest Euroopa Kohtu lahenditest leiab Välisministeeriumi veebilehelt (<http://vm.ee/et/euroopa-liidu-kohus>). **Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) lahendid** on koondatud andmebaasi *HUDOC* (<http://hudoc.echr.coe.int>). EIK lahendite mitteametlikud eestikeelsed kokkuvõtted on kättesaadavad Riigi Teataja veebilehel koos EIK lahendite märksõnastikuga (www.riigiteataja.ee → Kohtuteave → Kohtulahendite kokkuvõtted → EIK liigitus). Samuti avaldatakse Riigi Teataja veebilehel uudiseid EIK uute lahendite kohta (Õigusuudised → Kohtu-uudised). Teave Eesti suhtes tehtud EIK otsuste kohta ja vastavad aastaülevaated on leitavad Välisministeeriumi veebilehel (<http://vm.ee> → Tegevused, eesmärgid → Euroopa Inimõiguste Kohus). Vt ka vnr 102.
- 32 Materjali kogumisel ja läbitöötamisel** tuleb silmas pidada veel kolme asja. Kogumine on võrreldes kirjutamisega üsna lihtne tegevus. Seega ei tasu materjali kogumisega üle pingutada, sest hiljem ei pruugi läbi lugemata materjalide kuhjad enam kuigi innustavatena tunduda. Vajaduse korral on võimalik töö käigus materjali juurde hankida. Teiseks tasub tekste, mis ei kuulu olulisemate materjalide hulka, enne kirjutama asumist üksnes pealiskaudsemalt läbi vaadata. Kui algselt olulisena tundunud materjal ei osutu hiljem vajalikuks, on selle põhjalikule läbitöötamisele asjatult aega kulutatud. Kolmandaks tuleks tekstide läbitöötamise käigus kindlasti märkmeid teha või vajalik tekst markeerida. Vastasel juhul võib juhtuda, et töö kirjutamise käigus tuleb tekst uuesti põhjalikult läbi töötada.
- 33 Töö kirjutamiseks vajaliku materjali leidmine, läbitöötamine ja seal leiduvate seisukohtade analüüs on üliõpilase iseseisev ülesanne.** Selle oskuse arendamine on iga taseme üliõpilastöö üks peamisi eesmärgi. Mõistagi ei välista see juhendaja kohustust üliõpilast sealjuures abistada – soovitada ja hinnata materjali (mitte see talle kokku kanda või ammandava nimekirjana esitada!), arutada üliõpilasega sisulisi probleeme (mitte need üliõpilase asemel ära lahendada ja kirjapanemiseks sõnastada!) jms. Probleemide lõplikud lahendused peab välja töötama üliõpilane ise. **Juhendaja ei ole üliõpilase töö kaasautor, korrektor ega sisuline või keeleline toimetaja** – töö sisu ja vormistamise (sh plagiaadi vältimise) eest vastutab üliõpilane ise.
- 34 Allikmaterjali läbitöötamisel** selgub, mida on uuritava probleemi valdkonnas vähe uuritud, millised on seal esinevad ebakõlad ja vastuolud, mida oleks vaja selles valdkonnas täiendavalt uurida. Materjaliga esialgse tutvumise käigus võiks vähemalt üldjoontes paika panna **töö struktuuri**. See ei ole üldjuhul küll järgneva töö täpne ülesehitus (on loomulik, et materjali kogumise ja töö kirjapanemise käigus võib see muutuda), kuid ainult hüpoteeside või uurimisküsimuste formuleerimine (vnr 39) ei taga veel töö süsteemsust ega suuda välistada tühja tööd sellise materjali kogumise ja läbitöötamisega, mis osutub hiljem liigseks. Teatud

seleksioon ja seega tarbetu materjali kõrvalejätmine on siiski sageli vajalik; kogu materjali iga hinna eest kasutada on mõttetu, sest nii võib töösse sattuda palju asjakohatut.

- 35 Arusaadavalt ei ole ülal toodud etappide käsitlus ammendav. Nii võib uurimistegevuse etappe loetleda ka enam, näiteks: 1) teema valik, 2) tutvumine probleemiga kirjanduse vahendusel, 3) teema täpsustamine ja töö esialgse kava ehk programmi (ka ajakava) koostamine, 4) hüpoteeside formuleerimine, 5) materjali süstemaatiline kogumine ja läbitöötamine, 6) tulemuste kokkuvõtmine, 7) vajadusel täiendava materjali kogumine, 8) tulemuste analüüs ja teaduslik tõlgendamine, 9) töö laiendatud struktuuri koostamine (igale töö osale antakse konkreetne sisu), 10) töö kirjalik vormistamine.¹⁰

3. Probleemi püstitamine

- 36 Täpselt formuleeritud (sõnastatud ja piiritletud) õiguslikult asjakohase **probleemi** olemasolu on õigusteadusliku uurimise üks olulisemaid tunnuseid ja nõudeid. Vähemalt enda jaoks tuleb probleem formuleerida objektina – nähtusena, mida on vaja hakata uurima. Iga uurimine seisneb probleemi ja seejärel õiguslikult asjakohase uurimisküsimuse leidmises, sõnastamises ja lahendamises. Uurimisprobleem peab pöörama tähelepanu sellele, mis ei ole uuritavas valdkonnas veel teada, mida hästi ei tunta, on vastuoluline või millele seni pakutud lahendusega ei ole autor nõus. Probleemi ennast võib määratleda kui erinevust lähtesituatsiooni (nt olemasolevad piiratud, puudulikud või vastuolulised teadmised või teoreetilised reeglid, kasutatavate meetodite puudulikud või ebarahuldavad võimalused, vastuoluline kohtupraktika) ja soovitava situatsiooni (nt seni puudunud teadmiste saamine, meetodi väljaarendamine, vastuolude ületamine või selgitamine) vahel, kusjuures situatsiooni all mõeldakse nähtusi või sündmusi, mis iseloomustavad objekti seisundit.¹¹ Teaduslik probleem ei ole argiteadvuses käibiv üldteada sotsiaalne probleem, nt narkomaania, eurobürokraatia, alaealiste kuritegevus vms, mis ei tähenda, et nendeski valdkondades ei saaks formuleerida teaduslikke probleeme. Probleem ei ole ka konkreetne õigusharu või selle valdkond, nt lepinguõigus, haldussund, varavastased süüteod jms. Nii ei ole piisav uurimisprobleem „lepinguvabaduse põhimõte“. Küll aga võib uurimistöös uurida nt seda, kas normi X saab kohaldada asjaoludele Y või kuidas sisustada normis X olevat mõistet Z. Ka ei ole piisav, kui teema väidetakse olevat (ja kirjutatakse see ka pealkirja) mingi valdkonna „mõningaid probleeme“. Igal juhul tuleb silmas pidada, et probleem ei ole sama, mis töö pealkiri – tuleb vältida pikka ja lohisevat pealkirja, mis üritab hõlmata töö kõiki olulisemaid küsimusi. Samas on oluline, et töö pealkiri vastaks uuritud teemale ja ei oleks liiga lai.
- 37 Probleemi püstitamiseks tuleb eeskätt tutvuda olemasoleva informatsiooniga uuritavas valdkonnas, seda refereerida, konkretiseerida uurimisobjekt ja aine, täpsustada teadaolevad vastuolud või teadmuslüngad ja seejärel sõnastada konkreetne **uurimisülesanne**. Probleemi püstitamisel sageli ei märgata, et:
- a) uuritavas valdkonnas probleemi üldse ei ole või on selle lahendus *a priori* selge ega nõua teaduslikku uurimist;
 - b) probleem ei ole aktuaalne või on kunstlikult konstrueeritud pseudoprobleem;
 - c) probleemi ei ole võimalik olemasolevates tingimustes üldse lahendada.

¹⁰ Põhjalikumalt nt Kalle, E.; Aarma, A., lk 50 jj; Hirsjärvi, S.; Remes, P., Sajavaara, P., lk 83 jj.

¹¹ Kalle, E.; Aarma, A., lk 22–23.

- 38** Probleemi tuleb eristada töö **eesmärgist**. Kui probleem on asi, mida uurida, midagi selgusetut, vastuolulist või ebapiisavalt teadaolevat, siis eesmärk annab vastuse küsimusele, milleni töös jõuda. Sageli selgub eesmärk juba teemast. Eesmärgid võivad olla mitmesugused, nt teoreetiliste seisukohtade analüüs, mingi teooria kujunemislugu ja edasise arengu võimalused, seosed (nt sarnasused ja erinevused) teatud nähtuste vahel jne.¹² Tõsise teadustöö eesmärk ei saa olla pelgalt millegi kirjeldamine, ülevaate andmine vms, ehkki need töövõtted kuuluvad sisulise analüüsi juurde – nii ei saa hakata kirjanduses toodud seisukohti või erinevate riikide õiguslikke regulatsioone sisuliselt analüüsima, kui neid ei ole eelnevalt kirjeldatud.
- 39** Probleemi püstitamise ning eesmärgi seadmise järel võib magistri- ja doktoritöös olla vaja – olenevalt töö liigist – formuleerida **uurimishüpotees ehk väide**, mille paikapidavust järgnevates töö osades kontrollitakse.¹³ Hüpoteesi kasutatakse eelkõige kvantitatiivsetes uurimistes. Sageli tuleneb hüpotees vahetult töö eesmärgist ega tarvitse alati olla sellest rangelt lahutatud; nii piisab uurimistöös, kui sissejuhatuses näidatakse ära töö põhiprobleemid ja eesmärk. Hüpoteesi võib püstitada ühe või mitme konkreetse oletusena, aga ka alternatiividena, millest lõpuks koorub vastus, probleemi teaduslik lahendus.¹⁴ Olles iseenesest tõenäosuslik, peab hüpotees olema siiski kontrollitav (vnr 10). Hüpoteesi ei võeta laest, vaid need peavad välja kasvama eelnevate uurimuste tulemustest, teooriast või olemasolevatest faktidest (ka tulemustest nähtuvatest vastuoludest või ebaselgustest) ning seega ka töö sissejuhatavas osas toodud omapoolsest hinnangust. Hüpoteesi toetub mingile autori omaks võetud või välja pakutavale teooriale, kontseptsioonile. Hüpoteesi esitatakse tüüpiliselt väidetena, mille paikapidavust on põhimõtteliselt võimalik kontrollida ja mille paikapidavust töö käigus järgnevalt kontrollitaksegi. Hüpoteeside kontrollimiseks tuleb püstitada konkreetsed ülesanded.¹⁵

4. Uurimismetoodika ja -tehnika

- 40** Et tagada uuritava probleemi lahendamiseks võimalikult objektiivse ja usaldusväärse informatsiooni saamine, tuleb teadustöös erilist tähelepanu pöörata uurimistöö meetoditele. **Meetod** üldisemalt on eesmärgistatud ja plaanipärane tegelikkuse tunnetamise viis uurimise eesmärgi saavutamiseks või uurimisküsimusele vastamiseks. Igal konkreetsel teadusalal kasutatakse sellele omaseid väljakujunenud uurimismeetodeid. Teadusliku uurimistöö **tehnika** kujutab endast spetsiifiliste võtete kogumit uurimismetoodika rakendamiseks andmete kogumisel ja nende töötlemisel. Meetod ja tehnika tuleb valida nii, et iga teine uurija võib saada analoogilisi tulemusi sama uurimismeetodi kasutamisel rakendatuna samale või samalaadsele lähedasele uurimisobjektile. Töös võiks põhjendada, kuidas valitud meetod aitab töös püstitatud õiguslikult asjakohasele küsimusele vastata.
- 41** **Kasutamisetstarbe** järgi võib liigitada teadusliku töö meetodeid järgmiselt:

- andmekogumismeetod, mille abil kogutakse uurimistööks vajalikke lähteandmeid (kirjanduse või kohtupraktika läbitöötamine, vaatlus, eksperiment, küsitlus jne);

¹² Kalle, E., lk 13.

¹³ Hüpoteesist, selle kontrollitavusest ja tulemustest: Bachmann, T., lk 136-137.

¹⁴ Järvet, S., *et al.*, lk 23; Kalle, E., lk 14; Roomets, S. (2000), lk 18.

¹⁵ Järvet, S., *et al.*, lk 23.

- andmetöötlusmeetod (kokkuvõtumeetod), mis võimaldab kogutud andmeid süstematiseerida, statistiliselt töödelda (sageduste, keskmiste, variatsiooni-, korrelatsiooni- jt näitajate ning nende usaldusväärsustaseme arvutamine);
- tulemuste tõlgendamise (interpreteerimise) meetod, mille abil mõtestatakse lahti uurimisega saadud tulemused (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine, statistiliselt usaldusväärsuste seoste olemasolu või nende puudumise põhjal hüpoteeside kinnitamine või ümberlükkamine jm);
- tulemuste esitamise meetod – suusõnalise ja kirjaliku või graafilise esitamise viisid (tekst, tabel, arvjoonis, valem).¹⁶

42 **Sisult** võib uurimismeetodeid liigitada mitmeti, näiteks:

- ajalooline (mingi õigusinstituudi dogmaatiline kujunemislugu, arengud erinevatel perioodidel). Seda meetodit ei tohi ajada segamini tõlgendusmeetodiga – nt kehtiva seaduse väljatöötamise materjalide uurimine ei tähenda ajaloolise meetodi kasutamist;
- analüütiline ehk deduktiivne (käsitus üldiselt üksikule);
- sünteetiline ehk induktiivne (käsitus üksikult üldisele);
- kvalitatiivne (sõnaline; nähtuste sisuline teoreetiline analüüs);
- kvantitatiivne (statistiline, empiiriline);
- modelleeriv (lahendused esitatakse õigusliku regulatsiooni vm mudelitena);
- võrdlev (nt kahe või enama riigi õiguslike regulatsioonide probleemikeskne võrdlus).¹⁷

Süsteemne (probleemide kompleksne, seostatud käsitus) ja kronoloogiline (protsesside vaatlemine nende ajalises järjekorras ehk dünaamikas) käsitusviis ei kuulu meetodite alla; pigem on tegemist materjali esitamise viisiga.

- 43 Töök vajaliku materjali kogumise meetodid ja tehnika valitakse vastavalt sellele, kas uurimus on enam kvantitatiivne või kvalitatiivne, empiiriline või teoreetiline. Üks meetod ei välista teist; tänapäeva teadustöodes kasutataksegi peamiselt mitmesuguseid **kombineeritud meetodeid** (nt võrdlev-ajalooline, kohtupraktika empiiriline analüüs koos teoreetilises kirjanduses käibivate lahendusmudelitega jne). Nii kontrollitakse kvantitatiivsete meetoditega ka kvalitatiivselt esitatud hüpoteese ning kvantitatiivsete meetodite kasutamisel saadud tulemused võimaldavad hinnata sisuliste teooriate paikapidavust. Kvantitatiivsete meetodite kasutamisel põhinev teadustöö ei saa olla teooriavaba. Kombineeritud meetodite kasutamine ei tohi aga tähendada seda, et autor ei kasuta üldse mingit kindlat meetodit, mistõttu ei ole võimalik hinnata analüüsi ja tulemuste sisulist kvaliteeti.¹⁸

IV. TÖÖ STRUKTUUR

- 44 Teadustöö koosneb järgmistest **osadest**: tiitelleht, sisukord, sissejuhatus, peatükkideks või alapeatükkideks vms struktureeritud sisuline ehk konstruktiivne osa, lõppsõna ehk kokkuvõte, võörkeelne resümee, kasutatud allikate jm materjalide loetelud ja lisad (kui need on olemas).

¹⁶ Roomets, S (2000), lk 18–19.

¹⁷ Kalle, E., lk 14–15; Kalle, E.; Aarma, A., lk 33–43; Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaara, P., lk 83 jj.

¹⁸ Meetodite kohta lähemalt koos näidetega Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaara, P., lk 83 jj; õigusteadusliku meetodi kohta spetsiifiliselt Hoecke, M., v., lk 1-18.

- 45 Tiitelleht** on töö esimene lehekülj, millele märgitakse õppeasutuse, teaduskonna (suurte tähtedega) ja osakonna nimetus, autori ees- ja perekonnanimi, töö pealkiri (suurte tähtedega ja paksus kirjas), töö liik (uurimis-, magistri- või doktoritöö), juhendaja teaduskraad, ees- ja perekonnanimi, töö esitamise koht (Tallinn või Tartu) ja aasta (tiitellehe näidis vt lisa 1). Tiitellehel sõnu ei poolitata ning pealkirja vm lõppu punkti ei panda.
- 46 Sisukorras** esitatakse kõigi töös esinevate alajaotuste (ka loetelude, lisade ja resümee) pealkirjad koos nende alguse lehekülje numbritega. Viimased peavad täpselt vastama töös toodutele. Soovitatav on kasutada automaatset sisukorra koostamise võimalust arvutiprogrammides. Sisukord peab olema mitte ainult sisuliselt, vaid ka visuaalselt ülevaatlik, mistõttu peatükkide pealkirjad peaksid seal selgelt eristuma (vt ka lisa 2). Töö sisukorras tiitellehte ega sisukorda ennast ära ei märgita. Sisukorra automaatseks koostamiseks ja muutmiseks võib kasutada vastavat tekstitöötlusprogrammi.
- 47 Sissejuhatus** peab andma lugejale ülevaate töö põhiprobleemidest, eesmärgist, lahendatava(te)st õiguslikult asjakohas(t)est küsimus(t)est ja teema aktuaalsusest. Tähtis on töö eesmärgi (vnr 38) ja õiguslikult asjakohaste küsimuste määratlemine – milliseid probleeme kavatsetakse lahendada ning vajadusel, milliste hüpoteeside (vnr 39) kontrollimise ja milliste uurimisülesannete täitmisega millistele tulemustele jõuda. Tuuakse ära käsitlemisele tulev materjal, mille läbitöötamisele ja üldistamisele töö on rajatud ning põhjendatakse allikavalikut (vajadusel antakse allikakriitiline üldhinnang) ja meetodikat (vnr 40 jj), mida töös rakendatakse – peab selguma, kas tegemist on teoreetilise uurimusega, empiirilise materjali analüüsiga vms, hoidudes siinjuures enesestmõistetavustest. Teema aktuaalsus peab seonduma ennekõike töös tõstatatud probleemide aktuaalsusega. Näiteks asjaolu, et mingi õigusdistsipliin on võrdlemisi uus, ei muuda iseenesest kõiki selle valdkonna teemasid aktuaalseks. Üksnes aktuaalsuse nentimisest ei piisa, seda tuleb ka põhjendada. Sageli osutab aktuaalsusele juba uurimisseis, mistõttu tuleb töö sissejuhatuses (või sissejuhatavas peatükis, kui küsimus vajab põhjalikumat käsitlust) anda ülevaade sellest, kas ja millistes töödes on vastavaid probleeme varem käsitletud ja milliste tulemusteni seal jõutud. Sissejuhatuses antakse ka lühiülevaade ja põhjendus töö ülesehitusest: milliseid põhiküsimusi millistes alajaotustes käsitletakse. Sealjuures ei tohi sissejuhatuses kujuneda töö sisukorra ümberjutustus. Uurimis- või magistriritöö sissejuhatus ei liigendata pealkirjastatud osadeks. Sissejuhatus moodustab umbes 5–10% kogu töö mahust (uurimistööl 2–3 ja magistriritööl 3–5 lk).

Magistriritöö sissejuhatuses lõpus toob autor ära tööd kõige enam iseloomustavad **märksõnad** (mitte üle viie). Need tuleb võtta Eesti märksõnastikust (EMS; <http://ems.elnet.ee/index.php>), mis on kõiki ainevaldkondi hõlmav tesauruse struktuuriga märksõnastik ja mille alusel toimub hilisem magistriritöö bibliograafilise kande koostamine.

- 48 Töö põhiosa** (sisuline osa) koosneb peatükkidest, alapeatükkidest ning punktidest, mille tähistamiseks kasutatakse peatüki puhul Rooma või araabia numbraid, järgnevate osade puhul tähti või araabia numbraid. Kõik osad peavad olema nummerdatud (töös ei tohi olla nummerdamata alapeatükke vm osi). Pealkirja lõppu punkti ei panda. Üldjuhul ei tohi peatüki pealkiri sisaldada lühendeid, sümboleid, paragrahvide numbraid; vähemalt ei tohi need moodustada pealkirja teksti põhiosa). Peatükki alustatakse uuel lehelt. Peatükkide järjestus kujuneb vastavalt sellele, kuidas teema avamiseks on otstarbekas küsimusi käsitleda. Kirjutamisel tuleb silmas pidada töö põhiosa alajaotuste mahulist tasakaalu; töö alajaotused ei tohi olla põhjendamatu ebaproportsionaalsed (nt üks peatükk 3 ja teine 20 lk). Lubamatu on

ka töö põhiosa üleliigendamise ja kogu töö hakkimine rohketeks mõneleheküljelisteks peatükkideks. Peatükkide arv ei ole ette antud, kuid soovitatavalt võiks neid olla uurimistöös 2 või 3 ja magistristöös 2–4. Uurimistöös peatükid ja alapeatükid peavad olema üksteisega loogiliselt seotud ja moodustama töö teemale vastava terviku. Alapeatükke peab olema enam kui üks, nt peab osale 1.1 järgnema alati ka osa 1.2. Kui teise alapeatüki loomine ei ole otstarbekas, tuleb liigendusest loobuda ning paigutada vastav tekst ühtse pealkirja alla. Põhiosa peaks moodustama umbes 70–90% töö mahust. Töö struktuuri näidiseid vt lisa 2.

- 49 Peatükid** peavad olema **sisulised tervikud**, mis on küll allutatud töö teemale, kuid käsitlevad igauks oma konkreetset probleemi. Magistri- ja doktoritöös on vajadusel esimene peatükk teistega võrreldes veidi üldisemat laadi, tuues ära ajaloolise tagasivaate, probleemi või õigusliku regulatsiooni kujunemisloo, õigusliku raamistikku, ülevaate senisest uurimisseisust jne. Järgnevad peatükid peavad aga olema jäägitult pühendatud probleemide lahendamisele ja töö põhiküsimusele vastamisele, et täita töö eesmärk. Referaadi ja uurimistöös väikest mahtu arvestades ei tohi selle esimene peatükk olla liialt ülevaatlik ja sissejuhatust meenutav, vaid sisaldama juba probleemi uurimist. Peatükkide järjestus sõltub nende sisust ka selles mõttes, kas liigutakse materjali analüüsides üksikult üldisele või üldiselt üksikule (vt ka vnr 42). Töös lahendatavaid probleeme tuleb käsitleda loogilises järjekorras – lugejale peab olema arusaadav, miks on konkreetse küsimuse analüüs vajalik ning millises seoses on see töö ülejäänud osadega. Seepärast ei pea loogilises järjekorras olema mitte ainult peatükid, vaid töö kõik osad. Pidevalt tuleb kontrollida, et käsitus ei väljuks töö raamidest. Empiirilise töö puhul peab töö põhiosa liigendus sisaldama meetodit, protseduure ja empiirilisi tulemusi käsitlevaid peatükke, kus tuleb esitada täpsed andmed uuritavate subjektide (valimi), kasutatud tehnikate ja vahendite ning kasutatud statistiliste meetodite ja nende abil saadud tulemuste kohta.
- 50** Kui uurimistöös kasutatakse vahetult konkreetseid füüsilisi isikuid subjektidena, peab olema märges **teavitatud nõusoleku** protokollis vormistamisest, kui uurimus näeb ette uurimises osalevate isikute füüsilist mõjutamist (nt teadusaparatuuri või manustatavate ainete abil), peab uurimiseks olema asutuse **eetikakomitee** nõusolek (või peab uurimus olema üks osa laiemast uurimusest, millele on juba nõusoleku andnud eetikakomitee).¹⁹
- 51** **Kokkuvõtte** peab andma lugejale ülevaate töö olulisematest järeldustest ning sisaldama kindlasti vastust töö hüpoteesidele või uurimisküsimusele. Kokkuvõtte alguses on sobilik lühidalt üle korrata töö eesmärk, hoidudes siiski sissejuhatuses esitatud muu info kordamisest. Esitatud järeldused ja ettepanekud peavad tulenema töös esitatud uurimistulemustest, nende puhul ei tohi olla tegemist väljamõeldiste ega oletustega. Kokkuvõttes ei esitata uusi seisukohti, vaid esitatakse töös tehtud põhijäreldused. Kui peatükkide lõpus on kokkuvõtted ära toodud, piisab neile viitamisest ning lühikesest refereerimisest. Siiski tuleb kokkuvõttes esitada kõik töö põhijäreldused ja vastata töös püstitatud põhiküsimustele uurimisküsimuste, vajadusel hüpoteeside kaupa, mis ei tähenda aga kokkuvõtte mehhaanilist sidumist töö struktuuriga. Magistri- ja doktoritöö kokkuvõtetes peab selguma, mida uut on töö tulemusena õigusteadusesse lisandunud. Kokkuvõttes võib teha ettepanekuid töö tulemuste rakendamiseks, nt õigusliku regulatsiooni või kohtupraktika muutmiseks (nn *de lege ferenda* kohta vt ka vnr 55). Kokkuvõtte võib näidata ära edasist uurimist vajavad probleemid, kuid viimastega ei tohi liialdada, sest nii võib jääda mulje, et autoril on töö pooleli jäänud ning probleemid alles ootavad lahendamist. Ka ei ole kokkuvõtte koht autori uute uurimisprojektide

¹⁹ Nt Biomeditsiiniliste, psühholoogiliste ja käitumisteaduste uurimistöös taotluste esitamine Tartu Ülikooli inimuuringu eetika komiteele: <http://www.ut.ee/et/teadus/eetikakomitee>.

tutvustamiseks. Kokkuvõttes ei esitata seisukohti ja järeldusi küsimustes, mida töö põhiosas käsitletud ei ole, samuti ei viidata eelnevale tekstile, kirjandusele või õigusaktidele. Uurimistöö ja magistritöö kokkuvõtte peab olema 5–10% töö mahust.

- 52 Resümee** kujutab endast doktori-, magistri- ja uurimistöö võõrkeelset kokkuvõtet enamasti inglise, saksa, prantsuse või vene keeles (juhendaja nõusolekul ka mõnes muus võõrkeeles), kus esitatakse ülevaade töö eesmärgist, uuritavast probleemist, selle lahendamise meetoditest ja saadud tulemustest. Kui töö on võõrkeeles, kirjutatakse resümee eesti keeles. Resümee ei tohi olla lihtsalt töö kokkuvõtte tõlge, vaid peab võimaldama töö keelt mittemõistval lugejal saada töö sisust adekvaatne ülevaade (kokkuvõtte eeldab aga töö põhitekstiga tutvumist). Nagu töö põhitekst, peab ka resümee tekst olema keeleliselt korrektne. Resümee pealkiri on töö pealkirja tõlge vastavas võõrkeeles, mille alla kirjutatakse sõna „Resümee“ samas keeles (*Abstract* või *Summary*, *Zusammenfassung*, *Résumé*, *Резюме*). Resümee maht peaks olema ca 10% töö kogumahust.
- 53 Loeteludena** tuuakse kirjanduse, õigusaktide, praktika (kohtu-, uurimis-, ekspertiisi- vm praktika), arhiivimaterjali, lühendite jm loetelud. Kõik need on erinevad ning vastavalt pealkirjastatud, kuid ühtse läbiva numeratsiooniga (lühendite loetelu võib jätta ka nummerdamata). Loetelusse lülitatakse töö kirjutamisel faktiliselt kasutatud ja töös viidatud allikad. Elektroonilistel kandjatel kasutatud allikad lülitatakse loetelusse vastavalt materjali sisule (õigusaktid, kirjandus vms), need ei moodusta omaette loetelu (vt ka vnr 109). Kasutatud allikad, millele töös viidatud ei ole (näiteks läbi vaadatud kohtutoimikud), märgitakse üldkujul (nt Tartu Maakohtu kriminaaltoimikud 2005–2010, 100 toimikut) sissejuhatuses. Lühendid esitatakse loendina ainult siis, kui need on vähetuntud.²⁰ Ei ole mõtet koostada lühendite loetelu, kui töö sisaldab vaid üldtuntud juriidilisi lühendeid (nt lg, p) või on need esmamainimisel tekstis lahti kirjutatud (nt KarS, TsÜS jt). Lühendite loetellu ei võeta ka selliseid, mille tervikkuju tavaliselt välja ei kirjutatagi (nt NATO, ÜRO jms). Lühendite kohta vt ka vnr 89, 99–102, 117, lisa 3.
- 54** Olenevalt töö eripärast võib kasutatud materjali ka teisiti süstematiseerida, näiteks moodustada **eraldi loetelud** õigusaktidest ja nende kommentaaridest, primaar- ja sekundaarkirjandusest, rahvusvahelistest lepingutest jm ühtse läbiva numeratsiooniga. Primaar- ehk esmakirjandus on allikas, mida uuritakse – nt professor Ilmar Rebase teaduslikud tööd, kui see on üliõpilastöö teema. Muu kirjandus (teiste autorite teosed, mida kasutatakse võrdluseks, samuti I. Rebasest kirjutatud tööd) on sekundaar- ehk teisene kirjandus. Mõnedes, nt õigusajaloo töödes jagatakse kasutatud materjal sageli allikateks ja kirjanduseks. Esimesel juhul on tegemist materjaliga, kus mingi asjaolu või seisukoht on esmakordselt jäädvustatud ning mille läbitöötamise tulemusena saadakse uus teadmine (arhiivimaterjalid või nende publikatsioonid, primaarliteratuur). Kirjandus on selle liigituse järgi muu paratamatult vajaminev kirjanduslik materjal – õpikud, teatmeteosed, ülevaatlilikud käsitlused jms. Kui töös on kasutatud ka slaavi tähestikuga allikaid, võib neist koostada eraldi loetelu. On viimaseid ainult mõni, võib need translitereerida ladina tähestikku või kasutada kombineeritud süsteemi. Võõrtähtede kohta vt ka vnr 87.

Ioone all (korduv viide): Livšits, J., lk 20.

²⁰ Levinumaid võõrlühendeid: Ametniku keelekäsiraamat, lk 131 jj; nn Cardiffi lühendite andmebaas: [www.legalabbrevs.cardiff.ac.uk](https://lib.law.uw.edu/cilp/abbrev.html). Inglisekeelsete ajakirjade lühendid: <https://lib.law.uw.edu/cilp/abbrev.html>.

Kirjanduse loetelus: Livšits, J. Vidō nakazanija za prestuplenie. Tallinn: Sotsialno-gumanitarnõi Institut 2008.

- 55 Lisadena** esitatakse materjal, mis mahu tõttu koormaks liialt põhiteksti ja teeks lugemise raskeks, kuid mida on vaja põhiteksti mõistmiseks (nt ankeetküsitluse vormid, mahukad tabelid jms). Kui autor peab vajalikuks õigusaktide muutmist või täiendamist, paigutatakse mahuka muudatuse korral töösse lisana õigusakti eelnõu kavand ehk nn *de lege ferenda*, millest peab siiski nähtuma, kas tegemist on autori loominguga või ametliku eelnõuga. Kõik lisad nummerdatakse ja pealkirjastatakse ning need peavad kajastuma ka sisukorras.
- 56 Tabeli** võib paigutada teksti, suuremad tabelid lisadena töö lõppu. Kui tabel paikneb suuremal lehel, tuleb see voltida teiste lehtedega ühesuuruseks. Joonitud tabelit tasub koostada ainult siis, kui teksti ei ole võimalik esitada loeteluna (vnr 60), ka tuleb kaheveerulise tabeli asemel eelistada loetelu, nt:

Aastate lõikes on antud kuriteoliigi dünaamika järgmine:

2007 – 59
2008 – 52
2009 – 51
2010 – 48

Kõik tabelid, joonised, pildid jms tuleb nummerdada ja pealkirjastada. Mõistetav on, et ka tabelis toodud andmed (enamasti arvud) ei pärine alati mitte autorilt, vaid mõnest muust allikast. Seega tuleb ka tabelis näidata andmete allikas. Kui on tegemist ühe või mitme allikaga, mis käivad kogu tabeli kohta, tuuakse need ära tavaliselt tabeli all. Kui aga mõnes tabeli reas või veerus olevad andmed pärinevad ühest konkreetsest allikast, tuleb sellele ka põhitekstis või joone all viidata.²¹

Tabeli peal: Tabel 1. Eestis registreeritud kuriteod 1996–1999.

Tabeli all: Allikas: Eesti statistika aastaraamat, lk 151–152.

Kirjanduse loetelus: Eesti statistika aastaraamat. Tallinn: Statistikaamet 2000.

- 57** Töös kasutatud allikatena võivad esineda lisaks kohtupraktikale ja mitteavaldatud käsikirjadele (vt ka vnr 112) ka näiteks revideerimismaterjalid, ettevõtte raamatupidamisaruanded, intervjuud jms. Ka neist on otstarbekas teha eraldi ühtse numeratsiooniga hõlmatud loetelu, vajaduse korral paigutada lisadesse.

V. VORMISTAMISE ÜLDNÕUDED

- 58** Kõik üliõpilaste kirjalikud tööd esitatakse **standardformaadis** (A4); elektrooniliselt või paber kandjal (lähemalt vnr 1-4). Lahtistel lehtedel esitatud uurimis- ja magistritöid (ka kirjaklambriga ühendatud või kilekaante vahele panduna) vastu ei võeta ja kaitsmisele ei lubata. Töö esitatakse osakonda hiljemalt tähtaja viimase tööpäeva lõpuks; postiga saadetud töö korral arvestatakse postitempli kuupäeva.

²¹ Tabeli (ka joonise) koostamisest ja vormistamisest lähemalt: Kalle, E., lk 35–37; Roomets, S. (2000), lk 30–35; Roomets, S. (2002), lk 35–39; Järvet, S., *et al.*, lk 37–39.

- 59 Töö vormistamise oluline osa on selle **küljendamine** – teksti kujundamine ja paigutamine lehele. Üliõpilastöö peab olema kirjutatud arvutitrukis 1,5-intervallise reavahega (12-punktilise tähesuurusega), ca 3000 täheruumi leheküljel, kirjas Times New Roman (see käib ka pealkirjade kohta, mis võivad küll olla sõltuvalt pealkirja tasandist erineva suurusega). Joonealuses viites tuleb kasutada 1-intervallist reavahet ja samuti Times New Roman kirja. Teadustöös (erinevalt õpikust või kommentaarist) ei ole reeglina paksu või kaldkirja kasutamine lubatud; viimane on erandina lubatud võõrsõnade ja terminite puhul (vnr 13); olulist ja väheolulist saab eristada teksti sisu ja väljenduslaadi abil, mitte aga visuaalselt. Ka ei ole lubatud asendada alapealkiri lõigu esimese lause märkimisega paksu kirja. Juhul kui töö esitatakse paber kandjal köidetuna ja kahepoolselt prindituna, jäetakse leheküljele vasakule (s.t lehekülje siseserva) 3 cm, üles, alla ja paremale 2 cm laiune vaba äär. Lõigud eraldatakse taandrea või tühja reaga. Pealkirja ja sisulise teksti vahele jäetakse vähemalt üks tühi rida. Pealkirja lõppu punkti ei panda, pealkirja sõnu ei poolitata (vt ka vnr 46 ja 48). Kui pealkirjale järgnevat teksti mahub lehekülje lõppu vähem kui kolm rida, kantakse pealkiri järgmisele lehele. Tekst joondatakse mõlemal (nii paremal kui ka vasakul) serval. Nii real tekkida võivate aukude (pikkade tühikute) vältimiseks võib kasutada poolitamist (ei ole kohustuslik). Doktoritöödele kehtivad eraldi reeglid, mis tulenevad kirjastuse nõuetest.
- 60 **Tekstisisesese loetelu** punktid tähistatakse kas araabia numbri, väiketähe (nt vnr 37), mõttekriipsu (nt vnr 41–42) või muu tähisega. Loetelu nummerdatakse (kasutatakse tähte või araabia numbrit ja sellele järgnevat ümarsulgu) enamasti siis, kui järjekorral on sisuline tähendus; loetelu numeratsioon ei tohi kokku langeda alapealkirjade omaga. Loetelu osi võib alustada uuest reast või paigutada üksteise järele teksti (nt vnr 35). Kui loetelu osa koosneb ühest lausest, alustatakse seda väiketähelga, on lauseid vähemalt kaks, siis suure tähega. Suure ja väikese algustähe kasutamine sõltub ka asjaolust, kas loetelu on eelneva lause jätk või koosneb see iseseisvatest lausetest. Loetelu osa lõppu pannakse koma või semikoolon, v.a juhul, kui loetelu on nõ lause suurtähelga. Loetelule peab eelnema või järgnema selgitus; peatükki, alapeatükki vms ei alustata ega lõpetata loeteluga. Loetelu ja tabeli kohta vt ka vnr 56.
- 61 Kõiki lehti (alates tiitellehest kuni töö lõpuni) tuleb arvestada **nummerdamisel**; arvesse võetakse ka need lehed, kus asuvad tabelid ja joonised. Kui tekst asub lehe kahel poolel, nummerdatakse need mõlemad. Tiitelleht võetakse küll arvesse lehtede nummerdamisel, kuid leheküljenumbrit sellele ei kirjutata; esimene leheküljenumber kirjutatakse sisukorra esimesele lehele. Kui leheküljenumber paigutatakse lehel üles keskele või paremasse nurka, ei trükita seda iseseisva osa (sissejuhatuse, peatüki, kokkuvõtte, resümees jms) esimesele leheküljele.
- 62 Eduka töö eeldus on lisaks töö sisule ka korrektne **keeleline vormistus**. Et keel on juristi peamine töövahend, siis tuleb juriidilist teksti esitada täpselt, selgelt ja loogiliselt. Laused ei pea olema omavahelises seoses mitte üksnes sisuliselt, vaid ka keeleliselt. Rohked trüki-, õigekirja- ja ühildumisvead raskendavad teksti jälgimist ning kahandavad töö väärtust ja selle eest saadavat hinnet. Et selles vallas ei kipu oma silm kuningas olema, siis tasub vajadusel paluda kõrvalist abi. Näiteks tuleb teadustöös, nagu ka üldse juriidilises tekstis üldjuhul vältida sulge; üldse ei ole lubatud terve lause sulgudes esitamine. Kui tekst on oluline, siis pole sulge vaja, ei ole aga oluline, siis pole seda ka töösse vaja. Erandi moodustavad näited, viited õigusaktidele jms. Sageli tekitab segadust või teeb autori väite mõistmise lausa võimatuks väljend *ja/või*. Töö keelelise külje kohta vt ka vnr 12 ja 16.

- 63 Elektroonilises vormis tööd esitatakse pdf-formaadis digitaalselt allkirjastatuna. Kui töö esitatakse paber kandjal, kirjutab autor oma **allkirja ja allkirjastamise kuupäeva** resümee lõppu.

VI. VIITAMINE, TSITEERIMINE JA REFEREERIMINE

- 64 Autori originaalsete seisukohtade ja enda tuvastatud andmete kõrval esitatakse töö ka seisukohti ja andmeid, mis **kuuluvad teistele autoritele** või pärinevad **muust allikmaterjalist** (nt teadusartiklitest, kohtupraktikast või arhiivist), sealhulgas ka autori enda varem avaldatud töödest. Selliste andmete kasutamisel tuleb allikatele viidata. Võimalik, et autor nõustub nendega ning esitab need oma seisukohtade kinnitamiseks. Mõistagi ei tarvitse autor aga nendega nõustuda, seades seega endale ülesandeks sealsete seisukohtade kummutamise. Võimalik on ka neutraalne lähenemine, nt antud valdkonnas eelnevalt tehtu kirjeldamiseks või lugeja suunamiseks põhjalikuma käsitluse juurde. Kirjanduses või muus allikas leiduvaid andmeid võib autor kasutada ka lähtematerjalina, neid iseseisvalt grupeerida ja jõuda sel viisil uutele tulemustele. Kui töös ei ole kirjanduse kasutamine vajalik, ent autor on seda aga siiski teinud, tuleb kasutatud allikatele ka korrektselt viidata.
- 65 Teistele autoritele kuuluvaid seisukohti, samuti andmeid, mida autor ise pole tuvastanud, esitatakse tsitaatidena või refereeringutena. Nii tsiteerimisel kui ka refereerimisel **tuleb viidata kasutatud allikale**. Miks üldse viidatakse? Selleks on kolm põhjust. Esiteks võimaldab ammendav viiteaparatuur tuvastada allikad, mida autor on kasutanud. See omakorda annab võimaluse kontrollida, kas samu allikaid kasutades on võimalik jõuda samasugusele või hoopis teistsugusele tulemusele – seega autori tulemusi kas verifitseerida või falsifitseerida, neid kinnitada või ümber lükata. Teine põhjus on eetilis-õiguslik: autor peab ausalt näitama, millised seisukohad kuuluvad talle, millised kellelegi teisele. Autoriõiguse seaduse § 19 p 1 kohaselt on varem avaldatud teose refereerimine ja tsiteerimine lubatud autori nõusolekuta ja talle tasu maksmata tingimusel, et viidatakse autori nimele, teose pealkirjale ja avaldamisallikale. Vastasel juhul on tegemist autorsuse omastamise ehk plagiaadiga, seega loomevargusega (vnr 16) ning karistatav akadeemilise petturlusena (ÕKE p 203).²² Kolmandaks teeb autor oma allikatele viidates järgneva teadus- või õppetöö kergemaks neile, kes tema teadustööd kasutavad.
- 66 **Ei viidata üldiselt teada olevatele andmetele**, seega sellistele, mis kuuluvad keskmise haridustasemega inimese teadmistesse või on antud valdkonnas – praegusel juhul õigusteaduses – triviaalsed. Nii ei ole tavaliselt vaja viidata õiguse, seaduse vms mõistetele; küll tuleb aga nt avada karistusseaduse mõiste töös, mis käsitleb karistusseaduse kehtivuspiire, kirjutatud seaduse ja tavaõiguse vahekorda vms. Reeglina ei ole vaja viidata ka algteadmistele, mis pärinevad entsüklopeediast või õppekirjandusest; kui aga sealt on võetud konkreetne vaidlustatav või põhjalikult analüüsitav seisukoht, tuleb kindlasti viidata (entsüklopeedia kohta vt ka vnr 125). Kahtluse korral on siiski targem viidata kui jätta viitamata. **Hoiduda tuleb tarbetutest viidetest**, nt viidates kirjandusele (KarSK § 199 komm 31.1), et kinnitada seda, mis on otseselt kirjas seaduses endas (KarS § 199 lg 1: varguse subjektiivne koosseis eeldab ebaseadusliku omastamise eesmärki).

²² Lähemalt: Õigusaktid p 2.1.

- 67 Tsitaat** ehk osund on täpne, täht-täheline väljavõte tekstist, mis peab vastama originaalile mitte ainult sõnastuse, ortograafia ja kirjavahemärkide, vaid ka rõhutuste (nt allakriipsutus, kursiiv jne) poolest. Tsitaadis ei parandata kirjavigu, küll võib need tähistada. Tsiteerida on mõtet eelkõige siis, kui tegemist on eriti ilmeka, huvitava või sõnastuse poolest värvika näitega. Tsitaat tuuakse ära ka juhul, kui tsiteeritav materjal on töö seisukohalt sisuliselt oluline, analüüsiv või vaidlustatav. Tavaliselt tuuakse tsitaadina üks lause või terve lõik, vahel aga erinevatest kohtadest pärit tekstiosad. Viimasel juhul peab olema eriti ettevaatlik, et mitte moonutada originaalis väljendatud mõtet. See võib juhtuda, kui tsiteeritava lause või selle osa valimisel ei arvestata konteksti. Lubamatu on panna kokku erinevatest kohtadest võetud sõnu või lauseosi tsiteeritava autori justkui üheks lauseks. Tsiteerimisel lause algusest, keskelt või lõpust ärajäetud sõnu võib asendada mitmel viisil, nt /.../, (...), [---] /---/. Lause keskele või lõppu lülitatud tsitaati alustatakse väiketähega.
- 68 Tsitaatidega ei tohi liialdada**, sest nii võib tööst kujuneda tsitaadikogumik, kus ei ole enam ruumi autori mõttearendusele ja uue teadmise loomisele, seega kompilatsioon (vnr 16). Siiski võib mõne töö eripära tingida rohke tsiteerimise, näiteks kui uurimus on pühendatud konkreetse autori töödele või teooriale. Sel juhul võib tsitaadid eraldi lõikudena välja tuua; kaaluda võiks ka mahukate tsiteeringute (nt allikapublikatsioonide) viimist töö lõppu lisadena.
- 69** Tsitaat pannakse **jutumärkidesse**. Kui tsitaat on töös omaette lause, pannakse lause lõppu kõigepealt tsiteeritud lause lõpumärk (punkt, hüüumärk, küsimärk, mõttepunktid vms), siis jutumärgid ja lõpuks viitenumber. Lause sees lõppeva tsitaadi korral pannakse jutumärkide järele viitenumber (või sulgudes viide) ja siis jätkub autori lause, mis lõpeb põhilause ehitusest sõltuva kirjamärgiga. Töö autori täiendused või rõhutused tsitaadi tekstis eraldatakse tsitaadist kaldkriipsudega vm viisil (vnr 67). Vt ka viite mõjupiirkond vnr 121.
- Põhitekstis: „Meie pärandusõiguse järele loetakse pärandusvara pärijale üleläänuks pärija sellekohase avalduse läbi /.../, mitte aga juba *päranduse avanemisega* /autori kursiiv/, s.o. pärandusejätja surmapäevast peale.“
- Joone all (korduval viitamisel): Judex, lk 66.
- Kirjanduse loetelus: Judex. Meie pärandusmaksu seadus. – Õigus 1927/3.
- 70** Tsiteerimisel (see käib ka refereeringu kohta) võetakse võimaluse korral aluseks teose **viimane väljaanne**. Kui tsiteeritav materjal on avaldatud ajakirjanduses ja hiljem ilmunud eraldi väljaandena, tuleb tsiteerida viimase järgi. Tsitaadi omaloominguline tõlkimine on lubamatu, kui tsitaati sisaldav raamat või artikkel on tõlgituna varem ilmunud. Leiab autor tsitaadi tõlke ebatäpse olevat, tuleb sellel eraldi peatuda.
- 71 Refereerimine** on teise teose või allika sisu konspekteriv või kommenteeriv edasiandmine. Refereeritakse ka vastaval teemal avaldatud tööde pelgale olemasolule osutamiseks. Refereeringut kasutatakse siis, kui tsitaat oleks liiga ulatuslik ega suudaks mõtet tervikuna kompaktselt edasi anda. Ka refereeritav sisu tuleb esitada täpselt ja moonutusteta, välja jättes antud töö seisukohalt ebaolulise ja mittevajaliku. Refereerida tuleb nii, et oleks selge, missugused mõtted kuuluvad töö autorile ning millised refereeritava töö autorile. Lubamatu on esitada refereeringu pähe tsitaati, kus on asendatud üksnes mõni sidesõna või kirjavahemärk.

VII. VIITESÜSTEEMID

72 Viitamine **joone all** on õigusteaduskonna üliõpilastöodes kasutatav viitamistehnika, mille eelis on joonealuse teksti käepärasus lugejale. Sellest süsteemist lähtub ka käesolev juhend. Kuivõrd tänapäeva tekstiredaktorid hoolitsevad ise joonealuse teksti paigutuse eest, ei valmista selle süsteemi kasutamine vähimaidki tehnilisi raskusi. Viitamine seisneb põhitekstis ülانumbri sisestamises tavaliselt lause või lõigu lõppu, erandina ka sõna järele (lähemalt vnr 121). Viidete numeratsioon peab olema kogu töö ulatuses läbiv, igal lehel või igas peatükis uuesti algav viitenumeratsioon ei ole lubatud.

73 **Tekstisese** viitamise korral viidatakse töö lõpus toodud kirjanduse loetelule ning viide ise on tavaliselt põhitekstis sulgudes, viites tuuakse ära üksnes allika järjekorranumber kirjanduse loetelus, nt: (38, lk 5) või lisatakse ka autori perekonnanimi, töö ilmumisaasta ja leheküljenumber, nagu seda teeb näiteks ajakiri Akadeemia. Viimasel juhul peab olema vastavalt koostatud ka allikakirje kirjanduse loetelus. Tekstisest viidet nimetatakse ka nimeviiteks ja numbriviiteks.²³

Põhitekstis: Kolmas, lõppfaas viib surmahetkeni (Qvarnström 1993, lk 48–49).

Kirjanduse loetelus: Qvarnström, U., 1993. Vår död. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

74 Tekstisene viitamine ei välista ka joonealust teksti, mis täiendab põhiteksti. Kui ka seal on vaja viidata, tehakse seda põhiteksti viitesüsteemis. Siin saab valida kahe variandi vahel.

Põhitekstis: Seevastu inimene kui isik algab eneseteadvuse, mina-teadvuse tekkega, millest alates saab rääkida kaitsmisväärsest ellujäämishuvist.

Joone all: Konsekventsialistlik eetika on leidnud siin esmase õigusliku väljundi eelkõige abordi problemaatikas (Parve 1995).

Joone all: Konsekventsialistlik eetika on leidnud siin esmase õigusliku väljundi eelkõige abordi problemaatikas (Parve, viide 1, lk 1).

Kirjanduse loetelus: Parve, V. 1995. Abordiprobleem moraaliteooriate konkurentsis. – Mõistlike valikute õigustamise filosoofilised eeldused. Koost Loone, E. Tartu: TÜ.

VIII. PÕHI- JA JOONEALUNE TEKST

1. Üldnõuded

75 Töö põhitekstis tuuakse ära kõik, mis on oluline teema arenduse seisukohalt, sealhulgas faktilised andmed, tsitaadid ja refereeringud ning töö autori kommentaarid nende kohta. Üksnes siis, kui tsitaat või refereering on oluline kõrvalepõige põhiteksti loogilisest seosest ja raskendab autori mõtte jälgimist, võib selle esitada joonealuses märkuses. Joone all võib esitada ka tsiteeritava või refereeritava autori või allika kriitikat küsimustes, mis ulatuvad käsitletava teema raamidest välja. Üldiselt tuleb aga silmas pidada, et joonealuste märkuste maht ei tuleks väga suur. Peamine ning olulisim osa tööst on ikkagi põhitekst. Kui kirjutajal on pidevalt vaja midagi joone all täpsustada, tuleb uuesti läbi mõelda töö ülesehitus ja sisu. Joonealune on siiski mõeldud eelkõige allikaviidetele ja lühikestele kõrvalepõigetele.

2. Allikaviite jagunemine põhiteksti ja joone alla

²³ Viitesüsteemidest lähemalt: Ametniku keelekäsiraamat, lk 179–181; tekstisese viitamise kohta põhjalikult: Järvet, S., *et al.*, lk 42jj.

- 76** Üldjuhul **põhitekstis viidatavat kirjandusallikat ei näidata**, piirduakse üksnes joonealusele allikale osutava viitenumbriga. Suhteliselt levinud on põhitekstis osutamine autori nimele, sealjuures tuuakse ära autori eesnime esitäht ja perekonnanimi; kui töö autor peab seda vajalikuks, siis erandina ka akadeemiline tiitel (nt professor, akadeemik vm) või ametikoht (nt ülemkohtu liige vm). Kindlasti peab aga selguma töö tekstis, milline on töö autori tekst ja milline tema viidatav tekst (vt vrn 16). Töö põhitekstis võib ära tuua konkreetse allika nimetuse, kui autor peab seda mingitel kaalutlustel vajalikuks; viidatava allika pealkiri kirjutatakse sel juhul jutumärkides.

Põhitekstis: Edward, D. A. O., ja Lane, R. C. kirjutasid juba 1993. a töös „Euroopa Ühenduse õigus”: „tegelikult on Nõukogust saanud pigem valitsustevaheliste läbirääkimiste foorum /.../”.
 Joone all (esmakordsel viitamisel): Edward, D. A. O.; Lane, R. C. Euroopa Ühenduse õigus. Sissejuhatus. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2003, lk 13.

Põhitekstis: Seevastu W. Hassemeri arvates tuleks karistusõigusel loobuda senisest esoteerilisest käsitlusest ning defineerida end ühiskondlikus kontekstis uuesti.
 Joone all (esmakordsel viitamisel): Hassemer, W. Einführung in die Grundlagen des Strafrechts. 2. Aufl. München: Beck 1990, lk 38.

- 77** Erandina võib andmed käsitletava teose või allikmaterjali kohta anda ka **ainult viites**.

Joone all: Samal seisukohal on ka mitmed Skandinaavia kriminoloogid, nt: Sarnecki, J., Juvenile Delinquency in Sweden. – Youth Crime and Justice. Scandinavian Studies in Criminology. Vol 12. Oslo: Norwegian University Press 1991, lk 24.
 Kirjanduse loetelus: Sarnecki, J. Juvenile Delinquency in Sweden. – Youth Crime and Justice. Scandinavian Studies in Criminology. Vol 12. Oslo: Norwegian University Press 1991.

- 78** **Õigusaktile** viitamisel näidatakse põhitekstis ära selle nimetus, paragrahv, lõige, punkt, lause vm (seda võib põhitekstis teha ka sulgudes). Joone all reeglina õigusaktile ega selle konkreetsele sättele ei viidata; seda võib erandina teha üksnes teksti loogikast tulenevalt. Õigusakti nimetust lühendatakse tavaliselt siis, kui sellele järgneb konkreetne säte, muul juhul kirjutatakse õigusakti nimetus välja (seda ei panda jutumärkidesse). Kui õigusakti nimetust esineb aga sageli, võib piirduda lühendiga. Õigusakti nimetus kirjutatakse väikese tähega. Õigusakti käsitlemisest põhitekstis ja joone all vt ka vnr 117.

- 79** **Sümbolit §** kasutatakse vaid siis, kui sellele järgneb ka paragrahvi number, nt KarS § 1. Kui numbrit ei järgne, kirjutatakse välja *paragrahv* (nt § 1, aga *käesolev paragrahv*). Lauset ei alustata sümboliga § või lühenditega *lg* või *p*, vaid kirjutatakse välja *paragrahv*, *lõige* või *punkt*. Kui kasutatakse sümbolit või lühendit, lisatakse muutelõpp viimasele lühendile (nt § 199 lg 2 p-s 1).

IX. ALLIKAKIRJE ÜLDNÕUDED

- 80** Allika **täiskirje** on vaja koostada materjali loetelu ja esmakordse joonealuse viite jaoks. Selles peatükis antakse juhised eelkõige materjalide loetelude täiskirjete koostamiseks. Joonealuse viite kohta vt täpsemalt vnr 113 jj.

- 81 Kirjandusallika** puhul võetakse kõik andmed töö **tiitellehe** esiküljelt. Kui andmed on seal lünklikud või tiitelleht üldse puudub, võetakse need andmed töö muude osade järgi (sageli on nt ilmumisaasta tiitellehe pöördel). Kui andmed jäävad ikkagi puudulikuks ning neid on võimalik täiendada muude allikate põhjal, võib seda teha, kusjuures sel viisil saadud andmed pannakse nurksulgudesse

[Paucker, C. J. A.] Uebersicht der neuesten juristischen Literatur Livlands. – Das Inland. Eine Wochenschrift für Liv-, Esth- und Curländische Geschichte, Geographie, Statistik und Literatur, 1836.

- 82** On võimalik, et tiitelleht puudub üldse – siis võetakse kirje kaanelt. Kui jääb tuvastamata väljaandmise koht või aasta, kirjutatakse *sine loco* (ld – ilma kohata) või *sine anno* (ilma aastata).

BGHSt 2, 194 (Anwalts-Nötigung). – Best of. Die wichtigsten Entscheidungen für Ausbildung und Praxis. Strafrecht. Achso! *Sine loco, sine anno*.

- 83** Tavaliselt tuleb ära tuua ka **alapealkiri**. See nõue ei kehti nende allikate kohta, kus töö pealkiri ise või alapealkiri on väga pikk (enamasti vanadel raamatutel – aga mõnikord ka tänapäevastel). Sel juhul võib erandina pealkirja katkestada sisuliselt sobival kohal või jätta ära alapealkiri. Selline lühendamise kirjanduse loetelus ei välista aga vajadust korduvat joonealust viidet omakorda lühendada (lähemalt vnr 113–115).

Tiitellehel tegelikult: Friedrich Georg von Bunge. Ueber den Sachsen-Spiegel als Quelle des mittleren und umgearbeiteten livländischen Ritterrechts, sowie des öselschen Lehnrechts. Riga, gedruckt bei Wilhelm Ferdinand Häcker 1827.

Kirjanduse loetelus: Bunge, v. F. G. Über den Sachsenpiegel. Riga: Häcker 1827.

Tiitellehel tegelikult: Wolfgang Singer. Der polizeiliche Rechtshilfeverkehr mit dem Ausland. Eine Analyse über Grundlagen und Bedingungen des internationalen Rechtshilfeverkehrs durch Dienststellen der deutschen Polizei; aufgezeigt anhand bi- und multilateraler Verträge und Abkommen, dem Deutschen Auslieferungsgesetz (DAG), dem Gesetz über die Internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG), der Zuständigkeitsvereinbarung (ZustV), den Richtlinien für den Verkehr mit dem Ausland in strafrechtlichen Angelegenheiten (RiVSt), dem Bundeskriminalamtsgesetz (BKAG) sowie den Statuten der Internationalen Kriminalpolizeilichen Organisation (IKPO-Interpol). Frankfurt am Main, Bern, New York: Peter Lang 1983.

Kirjanduse loetelus: Singer, W. Der polizeiliche Rechtshilfeverkehr mit dem Ausland. Frankfurt/M *et al.*: P. Lang 1983.

- 84 Lühendada** võib muidki tiitellehel olevaid andmeid. Ka ei tooda ära autori tiitleid (Vene Föderatsiooni teeneline teadlane, professor, akadeemik jms).

Kommenteeritud väljaanne → Komm vlj.

Teine, täiendatud ja parandatud trükk → 2. tr.

2., a jour gebrachte Auflage → 2. Aufl.

Dreiundzwanzigste Auflage (41.–43. Tausend) → 23. Aufl.

- 85 Kirjes tuleb näidata lisaks autorile ja pealkirjale ka teose ilmumise **koht, kirjastus ja aasta**. Nimetust *kirjastus* kasutatakse ainult siis, kui see kuulub lahutamatu kirjastuse nime juurde, nt Eesti Riiklik Kirjastus (võib kasutada ka lühendit ERK) või Academic Press.

Maurer, H. Haldusõigus. Üldosa. 14. tr. Tallinn: Juura 2004.

- 86 Töös kasutatud allika täiskirje peab sisalduma vastavas loetelus (joonealuse viite kohta vt X ptk). Kirjandusallikad esitatakse **tähestikuliselt** järjekorras; kirjandus autori perekonnanime või autori puudumise korral töö pealkirja esimese sõna järgi, tuues kõigepealt perekonnanime ja seejärel komaga eraldatult eesnimetähe. Eesnime välja ei kirjutata. Kui autoreid on kaks või kolm, tuuakse loetelus ära kõik; on aga autoreid kolm või enam, osutatakse vaid esimesele tiitellehel näidatud autorile ning lisatakse jt. Autorite nimed eraldatakse komadega. Kui töös kasutatakse ühe ja sama autori mitut teost, järjestatakse allikad tähestikuliselt töö pealkirja esimese sõna järgi.

Orgo, I.-M., Siigur, H., Tavits, G. Töölepingu seadus. Komm vlj. 2. tr. Tallinn: Juura 1996.

Ernits, M. jt. Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus. Tallinn: Juura 1999.

- 87 **Aadlipartikkel** on ees- ja perekonnanime vahel, kusjuures võib kasutada lühendit (nt vnr 83). Kirjanduse loetelus on aadlipartikkel kas perekonnanime ees või eesnime järel. Aadlipartikli näitamine ei ole kohustuslik. Mõistagi tuleb ka siin kasutada ainult ühte süsteemi. Eesti keeles puuduvad **võõrtähed** (nt ā, æ, é, ë, ł, ø, ŷ) tuleb korrektselt välja kirjutada. **Venekeelse** töö autori isanime esitähete ei ole vaja tuua.

- 88 On töö tiitellehel näidatud **koostaja või toimetaja või juhendaja**, märgitakse tema nimi analoogiliselt autori nimega. Sealjuures peab olema arusaadav, et on tegemist toimetaja või koostaja, mitte autoriga. Kui seaduse kommenteeritud väljaandes on kommentaarid autoriseeritud, näidatakse joonealuses viites vastava kommentaari autor; kirjanduse loetelus tuuakse aga ära ainult koostaja või toimetaja. On töö tiitellehel näidatud koostaja, toimetaja, märgitakse tema nimi analoogiliselt autori nimega...".

Sootak, J. (Hrsg). Estnische Strafrechtsreform: Quellen und Perspektiven. Tartu: Juristide Täienduskeskus 1996.

Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2006.

Maurer, K. (koost). Õigusleksikon. Tallinn: Interlex 2000.

Lahe, J. Süü deliktiõigusliku vastutuse alusena. Magistritöö. Juhendaja Tambet Tampuu. Tartu: Tartu Ülikool 2002 (käsikiri TÜ Iuridicum teabekeskuses).

Joone all (esmakordsel viitamisel): Lehis, L. PSK § 111/1. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.

Korduvviide joone all: Lehis, PSK § 111/1.

Kirjanduse loetelus: Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.

- 89 Artiklite kogumiku ning ajakirja või ajalehe korral** tuleb allikakirje koostamisel kõigepealt näidata vahetu allikas (autori nimi ja konkreetne artikkel) ning siis nõ pikk mõttekriipsuga eraldatult kogumiku koostaja nimi, kogumiku või ajakirja nimetus, aastaarv, ajakirja number. Ajalehe või ajakirja nimetust ei panda jutumärkidesse. Ajalehele viitamisel ei näidata ka joone all tavaliselt leheküljenumbreid, välja arvatud mahukate ajalehtede korral (nt Sirp, Frankfurter Allgemeine Zeitung), küll aga artikli ilmumise kuupäev. Ajalehe või ajakirja nimetuse võib tuua lühendatult (FAZ, alltoodud näidetes EJHL, EPL ja ERPL), avades selle lühendite loetelus. Kui ajakirjanimesid soovitakse lühendada, tuleb teha seda kõikides joonealustes viidetes. Lühendite kohta vt ka vnr 53 viide 20.

Eser, A. Misconduct in Science: a German Lesson. – European Journal of Health Law 1998/5, No 2.

Narits, R. Õigusteaduse rollist Eesti Vabariigi põhiseaduse aluspõhimõtete sisustamisel. – Õigusteaduse osa Eesti õiguskorra kujunemises. Teaduskonverents professor Kalle Meruski 60. juubeliks. Tallinn: Juura, *sine anno*.

Preisemann, K. Mopeediga kurjategijaks. – Eesti Päevaleht 12.10.2009.

Sànches Graells, A. Towards a European Tort Law? – Damages Actions for Breach of the EC Antitrust Rules: Harmonizing Tort Law through the Back Door? – European Review of Private Law 2008/16 (3).

- 90** Põhitekstis ja joone all kasutatakse **üldtuntud lühendeid** *jt, jj, lk* (ilma punktita), samuti õigustekstides üldtuntud lühendeid *lg* ja *p*. Samas täidavad üldkeeles kasutatavad **kirjavahemärgid** viites teistsugust rolli – need peavad tehniliselt eraldama viiteosiseid. Nii tuleb konkreetse kirje osad eraldada eelkõige punktiga. Ühe kirje piires eraldatakse joonealuses viites komaga üksnes viimane osa – lk, §, komm, vnr jms. Ühes joonealuses viites toodud erinevad allikad eraldatakse semikooloniga. Kirje lõpeb punktiga.
- 91** Töö pealkirja ei panda **jutumärkidesse**. Seda tuleb teha aga siis, kui jutumärgid esinevad ka originaalpealkirjas või kui pealkiri tuuakse ära põhitekstis (vt ka vnr 76).
- Hassemer, W. “Zero tolerance” – ein neues Strafkonzzept? – Festschrift für Günther Kaiser. Hb 1. Berlin: Duncker & Humblot 1998.
- 92** **Õigusakti** täiskirje tuleb ära tuua õigusaktide loetelus (joonealuse viite kohta vt vnr 117). Loetelu esitatakse tähestikulises järjekorras. Riigisisised, rahvusvahelise õiguse aktid ja Euroopa Liidu õigusaktid võivad olla ühtses loetelus; rohkete aktide korral võib neist moodustada ka eraldi loetelud. Akti vastu võtnud organit ei näidata, kui akti liigiga (nt seadus) on akti vastuvõtja üheselt määratud. Akti nimetuse järel tuleb näidata ka allikas, kus akt on ametlikult avaldatud. Vastuvõtmise kuupäev näidatakse üksnes määruse ning Euroopa Liidu õigusakti korral (vnr 95). Õigusakti **eelnõu** ning selle juurde kuuluv **seletuskiri** tuuakse ära üldises kirjanduse loetelus, mitte õigusaktina (vt ka vnr 112).
- 93** **Riigi Teatajale** (RT) viitamisel tuleb näidata RT osa (I, II, III või IV/KO) ja avaldamismärke (RT-s avaldamise kuupäev koos järjekorranumbriga).²⁴ Lühendi RT IV asemel võib kasutada

²⁴ Alates 1.6.2010 asendab RT IV osa varasemat Riigi Teataja Lisa (RTL).

ka lühendit KO.²⁵ Enne 2010. a oktoobrit RT-s avaldatud õigusaktide puhul tuleb viites ära näidata RT osa (I, II, III või RTL), aasta ja number. Kuivõrd käesoleval ajal on RT kättesaadav elektrooniliselt ning seega alati terviktekst aktuaalses seisus (koos kõigi varasemate muudatustega), siis näidatakse ainult tervikteksti number. Kui autor on kasutanud vahepealseid redaktsioone (jälginud uuritava õigusliku regulatsiooni kujunemislugu), tuuakse viited seaduse muutmise seadustele. Seaduse jõustumise aeg näidatakse üksnes siis, kui autor peab töö sisust tulenevalt vajalikuks käsitleda *vacatio legis*'t. Nende õigusaktide puhul, mida ei ole RT veebilehel avaldatud, tuleb avaldamiskohana märkida õigusakti andnud organi veebileht, ajaleht või muu andmekandja, kus õigusakt on avaldatud. Kui loetelus on mitmete organite õigusakte, võib need süstematiseerida organite kaupa, pidades silmas nende kehtejõudu (nt seadused, valitsuse määrused, ministri määrused jne).

Vandetõlgi määrustik. JMm 5.2.2014 nr 5. – RT I, 7.2.2014, 12.

Raamatupidamise seadus. – RT I, 13.3.2014, 50.

Reklaamimaks Tallinnas. Tallinna LVKm 17.12.2009 nr 44. – KO 2010, 14, 206 ... KO 2010, 108, 1454.

Tartu linna ettevõtluse tegevuskava 2010–2012. Tartu LVm 16.3.2010 nr 7. – <http://info.raad.tartu.ee/webaktid.nsf/web/viited/TLVM2010031600007> (24.11.2010).

- 94** Õigusakti kirje antakse ainult Riigi Teataja, mitte aga **õigusaktide kogumike** kaudu. Viimaste kasutamine on põhjendatud üksnes juhul, kui RT või muu algallikas ei ole kättesaadav, töös on kasutatud kogumikus toodud kommentaari või kui töö sisust tulenevalt peab autor vajalikuks käsitleda akti ilmumist ka muudes allikates. Sel juhul tuleb aga silmas pidada, et tegemist ei ole õigusakti allika ehk primaarliteratuuri (vnr 54), vaid kirjandusallikaga.

Alaealised. Õigusaktide kogumik. Tallinn: Ilo 1999.

Eesti poolt ratifitseeritud inimõiguste dokumendid. Tallinn: Eesti Inimõiguste Assotsiatsioon 2000.

Õigusaktide kogumik Eesti NSV miilitsa väliteenistuse töötajale. Tallinn: Eesti NSV Ühiskondliku Korra Kaitse Ministeriumi Miilitsavalitsus 1963.

- 95** **Euroopa Liidu õigusakti** kirje peab sisaldama pealkirja koos akti vastu võtnud organi nimetusega, akti vastuvõtmise kuupäeva, numbrit ja avaldamismärget.

13. juuli 2009. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 810/2009, millega kehtestatakse ühenduse viisaeeskiri (viisaeeskiri). – ELT L 243, lk 1–58.

31. märtsi 2004. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/17/EÜ vee, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate ostjate hankemenetlustest. – ELT L 134, lk 1–113 (eestikeelne eriväljaanne: ptk 6, kd 7, lk 132–162).

²⁵ RT IV osas avaldatakse kohalike omavalitsuste määrused. Riigi Teataja seaduse § 14 lg 1 kohaselt alustatakse kohaliku omavalitsuse üksuste kõikide määruste ja nende terviktekstide avaldamist Riigi Teatajas hiljemalt 1.1.2013.

- 96 Välisriigi õigusakti või rahvusvahelise õigusallika** korral kasutatakse võimaluse korral algallikat (ametlik allikas, nt Saksamaa Bundesgesetzblatt, Rootsi Svensk Författningssamling, Soome Suomen Laki jm), kui autor on seda ka tõepoolest kasutanud. Kui see ei ole kättesaadav ning autor on kasutatud muud allikat, tuleb viidata sellele. Allikad tuuakse siiski ära õigusaktide loetelus, koondades need omaette loetellu. Sama kehtib ka nii Eesti kui ka välismaiste seaduste ajalooliste redaktsioonide kohta. Rahvusvahelisele konventsioonile ja muule välislepingule, mille Riigikogu on ratifitseerinud, viidatakse Riigi Teataja kaudu nagu riigisisesele õigusaktile (vnr 92–93) ning välislepingu nimetus esitatakse eesti keeles. Kui Eesti ei ole välislepingut ratifitseerinud, viidatakse sellele nagu muulegi allikale.

Das polnische Strafgesetzbuch. Kodeks karny. Zweisprachige Ausgabe. Freiburg: Iuscrim 1998.

Rikoslaki. – Rikosoikeus 2004. Helsinki: Talentum Media OY 2004.

Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten von 1784. 2. Aufl. Neuwied: Luchterhand 1994.

Convention of 22.12.1986 on the Law Applicable to Contracts for the International Sale of Goods. Hague Conference on Private International Law 1986. – www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=61 (22.9.2010)

- 97 Mudelseaduse või näidiskoodeksi** kirje peab vastama samadele nõuetele, mis tavalise kirjandusallikagi korral (tegemist ei ole õigusaktiga!). Tuuakse ära akti pealkiri, selle koostanud või välja andnud asutuse või organisatsiooni nimi, avaldamise aasta ja koht (või viide mudelseaduse ametlikule veebilehele).

UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004. Rome: UNIDROIT 2004.

UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004, UNIDROIT 2004. – <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2004> (18.11.2019).

- 98 Vana seaduseteksti** puhul võib sõltuvalt väljaandest või väljaandmise ajast oleneda nii seaduse enda (rekonstrueeritud) tekst kui ka seadusesisene numeratsioon. Oluline on kasutada kättesaadavatest väljaannetest kõige uuemat ja soovitatavalt tekstikriitilist ja autoriteetset väljaannet.

Corpus Iuris Civilis. Krüger, P., Mommsen, T. (Eds). Vol I. Berlin: Weidmann 1922.

- 99 Riigikohtu lahendite** kohta allikakirje koostamisel tuleb ära näidata kohtu lühend, millest nähtub ka lahendi liik (lisa 3), kohtuasja number ja vajadusel ka lahendi kuupäev. Kuivõrd kõik Riigikohtu lahendid on avaldatud Riigikohtu veebilehel ning sealt hõlpsasti leitavad, siis Riigikohtu lahendite avaldamiskohta (RT III) ei märgita. Kohtuasja tutvustava lause võib esitada sulgudes, kuid see pole kohustuslik.

RKÜKo 3-4-1-33-09.

RKTKm 3-2-1-114-10.

RKKKm 3-1-1-86-10 koos kohtunik P. Pikamäe eriarvamusega.

RKHKm 3-3-1-53-07 (OÜ Tabal kaebus Tallinna Linnavalitsuse tekitatud kahju hüvitamiseks).

- 100** Ka **esimese ja teise astme kohtute lahendite** puhul tuleb allikakirjes ära märkida kohtu lühend, kohtuasja number ning vajadusel lahendi kuupäev. Lahendid on kättesaadavad https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/koik_menetlused.html.

Et neid lahendeid avaldatakse üksnes Justiitsministeeriumi poolt hallatavas kohtute infosüsteemis KIS (vnr 30), ei ole avaldamiskoha toomine kohustuslik. Kui aga kohtulahend ei ole selle andmebaasi avaliku osa kaudu kättesaadav, tuleb lisada info ka selle kohta, kus kohtulahend asub (vt ka vnr 112). Kohtulahendite loetelus rühmitatakse lahendid vastavalt Riigikohtu või ringkonnakohtu kolleegiumitele või kohtuastmetele; vajadusel asja liigi järgi (nt kuriteo- või väärteoasi), nende üksuste piires vastavalt lahendi numbrile (Riigikohtu varasemates lahendites viimase, st aastanumbri, hilisemates 2. numbriga järgi). Kuna Riigikohus läks üle uuele viitamissüsteemile, tuleks grupeerida varasemate ja hilisemate viidetega lahendid erinevalt.

TlnRnKo 2.6.2010, 3-08-1155 (koopia autori valduses).

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendid kuriteoasjades

3-1-1-1-00

3-1-1-1-01

või

1-17-2222

1-18-1111

- 101** **Euroopa Liidu kohtute lahendi** kirjes näidatakse esmakordsel viitamisel kohtu lühend, kohtuasja number ja täisnimetus, seejärel Euroopa kohtulahendi tunnus ECLI. Kohtuasja nimetus tuuakse kaldkirjas. Avaldamiskohta pole tarvis märkida. Liidetud kohtuasja puhul piisab esimese kohtuasja numbriga ning esimese menetlusosalise äramärkimisest. Kui viidatakse mitte Euroopa Kohtu otsusele, vaid **kohtujuristi ettepanekule, eelotsusetaotlusele** või **hagile**, näidatakse see kirje lõpus. Kuna eelotsusetaotlusel või hagil kohtulahendi tunnust ECLI-t ei ole, seetõttu seda ka ei panda. Kohtute lühendite kohta vt lisa 3.

Esmakordsel viitamisel ja kasutatud kirjanduse loetelus: EKO C-298/15, *UAB "Borta" versus VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija*, ECLI:EU:C:2017:266.

Korduv viide: C-298/15, *Borta*.

Esmakordsel viitamisel ja kasutatud kirjanduse loetelus: EK C-454/06, *pressetext Nachrichtenagentur GmbH versus Republik Österreich (Bund), APA-OTS Originaltext-Service GmbH ja APA Austria Presse Agentur registrierte Genossenschaft mit beschränkter Haftung*, ECLI:EU:C:2008:167, kohtujurist J. Kokotti ettepanek.

Korduv viide: C-454/06, *pressetext*, kohtujurist J. Kokotti ettepanek.

Esmakordsel viitamisel ja kasutatud kirjanduse loetelus: EK C-428/10, *Euroopa Komisjon versus Prantsuse Vabariik*, hagi.

Korduv viide: C-428/10, *komisjon versus Prantsusmaa*, hagi.

EÜKo T-428/10, T-577/10, T-441/12, *Trenzas y Cables de Acero PSC, SL versus Euroopa Komisjon*, ECLI:EU:T:2014:1006.

Esmakordsel viitamisel ja kasutatud kirjanduse loetelus: EATKo F-113/05, *Roderick Neil Kay versus Euroopa Komisjon*, ECLI:EU:F:2010:132.

Korduv viide: F-113/05, *Kay vs. komisjon*.

- 102 Euroopa Inimõiguste Kohtu** lahendi kirje koostamisel tuleb esitada Euroopa Inimõiguste Kohtu lühend, seejärel taotluse number ja kohtuasja nimi.

EIKo 11548/04, *Saarekallas vs. Eesti*.

EIKo 16944/03, *Mikolenko vs. Eesti*.

- 103 Välisriigi kohtulahendi korral** näidatakse **Mandri-Euroopa** riikide puhul kohtu nimetus, lahendi number ja kuupäev ning avaldamiskoht.

BVerfG. 2 BvE 2/08. –

www.bverfg.de/entscheidungen/es20090630_2bve000208.html (24.11.2010)

- 104 Angloameerika** õigusüsteemi riikide puhul tuuakse sealse tava kohaselt ära ka poolte nimed. Lahendid ise on enamasti kättesaadavad WestLawNext'i abil (vnr 22), kus need on esitatud reeglina tähtsuse järjekorras. Järgnevalt näiteks WestLawNext'i kaudu kättesaadav Inglismaa kohtulahend.

Skype Technologies SA v Joltid Ltd. Chancery Division, EWCH 2783 (CH); Info. T.L.R. 104.

- 105** Kohtupraktika loetelus esitatakse lahendid **tähestikulises järjekorras või lahendi numbri järgi**. Kohtute ja kohtuastmete lahendeid süstematiseeritakse, esitades esmalt kõrgemate kohtute omad.

- 106 Arhiivimaterjali** korral tuuakse ära konkreetse kasutatud ühiku pealkiri ja kuupäev, võimalusel ka autor. Vastavalt sisulisele vajadusele võib ühiku pealkirja esitada kas originaalkeeles või selle tõlkida. Seejärel järgnevad arhiivi leidandmed – Eesti Rahvusarhiivi puhul AISis esineval kujul (vt ka <http://www.ra.ee/teadus-ja-publikatsioonid/viitamise-juhend/>): arhiivi nimetus (edaspidi võib kasutada lühendit), fondi, nimistu, säiliku ning lehe või lehekülje number. Kui ei ole viidatud tervele ühikule, vaid konkreetsele kohale sellest, tuleb muidugi esitada ainult selle koha lehenumber. Raamatukogude ja muuseumide käsikirjade osakonnas säilitatavatele materjalidele viidatakse samal moel nagu arhiiviallikatele.

Diplomaatikateaduse tudengite eksamikorra projekt. 19.8.1835. – Rahvusarhiiv (RA) EAA.402.9. 63, l 48–49 p.

Dabelow, C. C., Umlauf. 3.10.1826. – RA EAA.402.9.72, 1 66–67.

- 107** Arhiivimaterjalid tuuakse kasutatud allikate **loetelus välja eraldi**. Loetelus esitatakse kasutatud arhiivimaterjalid vähemalt fondi täpsusega, märkides arhiivi täieliku nimetuse koos lühendiga (või ainult lühendi, kui see on lühendite loetelus näidatud), fondi numברי ja nimetuse. Vajadusel võib allikate loetelu esitada nimistu täpsusega. Raamatukogude ja muuseumide käsikirjade osakonna materjalid esitatakse arhiiviallikate loetelus samadel põhimõtetel. Ühest arhiivist mitme fondi kasutamisel tuleb need loetelus reastada vastavalt numeratsioonile.

Eesti Rahvusarhiiv EAA.29: Eestimaa kubermneri kantselei
Eesti Rahvusarhiiv ERA.31 Riigikantseleid

Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond (TÜR KHO)
F 8: Müthel, Johann Ludwig

Rahvusarhiiv:

EAA.29: Eestimaa kubermneri kantselei
EAA.30: Eestimaa kubermanguvalitsus
EAA.291: Liivi-, Eesti- ja Kuramaa kindralkuberner
EAA.296: Liivimaa kubermneri kantselei

- 108 Kirjavahetuse** kasutamisel tuleb esitada kõigepealt kirja saatja ja siis adreassaadi nimi, seejärel kirjas esitatud saatmiskoht ja kirjutamiskuupäev. Allikakirjest peab ka ilmnema, kus seda kirja säilitatakse. Kui allikate loetelus on esitatud kirjavahetuse säilitamiskoht, ei ole seda joone all vaja välja tuua.

C. Rummel an W. F. Clossius. Hasenpoth, 12. Dezember 1835. – Württembergische Landesbibliothek zu Stuttgart. Handschriftenabteilung, Cod iur 4° 136, Nr 1911.

D. Strauch an M. Luts. Köln, 2.1.1997 (kiri adreassaadi valduses).

- 109 Elektroonilisele allikale** viitamisel tuleb lähtuda samadest üldnõuetest nagu paberandja korral: allika kontrollitavus ja identifitseeritavus peab olema tagatud (samale viitele ei tohi vastata mitut võimalikku allikat). Allikas lülitatakse loeteludesse vastavalt selle sisule (vt ka vnr 53). Lisaks allikakirje tavalistele osadele (autor, pealkiri jms) peab viide elektroonilistele allikatele sisaldama veel elektroonilise andmekandja tüüpi (CD-ROM, arvutivõrk jne), millisel aadressil on materjal kättesaadav ning materjaliga tutvumise kuupäev (pole vajalik CD-ROM-i puhul). Elektroonilisele andmekandjale ei viidata juhul, kui tegemist on arvutivõrgus teaduslikus andmebaasis (vnr 22), nt TÜ raamatukogu veebilehe kaudu kättesaadavas virtuaalses erialaraamatukogus oleva allikaga – sellele viidatakse nagu tavalisele paberandjal olevale. Samas ei loeta veaks, kui sellisele andmebaasile siiski viidatakse, kasvõi kirjanduse leidmise hõlbustamiseks teistele.

Oxford English Dictionary Computer File: On Compact Disc. 2nd ed. CD-ROM. Oxford: Oxford UP 1992.

Kanger, L. Haldusleping Eesti kohtupraktikas. Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond 2010. –

https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2010/halduslepingu_analyys_l_kanger_keeletoiimetatud.pdf (18.11.2019).

- 110** Elektroonilise allika kasutamine on lubatav, kui **allikas ei ole paberandjal kättesaadav** (nt välisriigi õigusakt, Eesti raamatukogudes puuduv raamat), tegemist on ametliku dokumendiga, mille autentsuses ei ole põhjust kahelda (nt on materjal saadud teabe esmase avaldaja ametlikult veebilehelt) või kui **seada paberandjal ei olegi**, nt käesoleval ajal Riigi Teataja või seaduseelnõu. Allika paberandjal kättesaadavuse nõue ei kehti teaduslikust andmekogust või ametlikest õigusaktide ja kohtulahendite andmekogudest saadute kohta. Veebis kättesaadavate allikate puhul lisatakse sulgudes kuupäev, millal töö autor selle allikaga viimati tutvus.

Riigivastutuse seaduse eelnõu. 818 SE I. – www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=1157015&u=20101124162126 (24.11.2010).

Pritzker, Th., J. An Early Fragment from Central Nepal. (17.3.1995) – AsianArt.com. The online journal for the study and exhibition of the arts of Asia. <https://asianart.com/pritzker/pritzker.html>, (18.11.2019).

Õiend. Eesti Vabariigi I ja II astme kohtute tööst 1996. aastal. – Kohtute statistika. Eesti kohtud.

https://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtute_statistika_1996.pdf (18.11.2019).

- 111** Eelkõige õigusajaloolises töös (nt mälestuste üleskirjutamine) võib olla tegemist viitega teabele, mida töö autor sai kelleltki **suulises vestluses**. Muudel juhtudel väide *magister dixit* (“õpetaja ütles”, st õppejõud loengus rääkis) teadusliku argumendina ei kehti.

Jüri Jegorovi suuline teade autorile 16.9.1998 Tartus.

- 112** Erandina võib kasutada ka **avaldamata materjali paberandjal**. Tegemist on viitega allikale, mis ei ole trükitud avaldatud ja mis ei ole kättesaadav ka elektrooniliselt. Sageli on sellised allikad seaduseelnõud ja nende seletuskirjad, kohtulahendid, aga ka üliõpilastööd jms. Sel juhul tuleb ära tuua kõik olulised kirjeandmed ning näidata, kus materjal asub. Eelnõu korral tuleb näidata ka selle ajaline seis.

Laatsit, M. Kurjategijate väljaandmise õiguslikud alused ja kord. Bakalaureusetöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 1998. (Käsikiri Tartu Ülikooli õigusteaduskonna teabekeskuses.)

Haldussunni seadus. Eelnõu seisuga september 2000. (Käsikiri Justiitsministeeriumis.)

Tsiviilseadustiku 1936. a eelnõu. Üldosa, asjaõigus, võlaõigus. (E. Lani käsikiri autori valduses.)

X. JOONEALUNE VIIDE

- 113** Joonealune viide tuleb esitada esimene kord täiskirjena, edaspidi **lühendatult**. Täiskirje hõlbustab töö lugemist, lühendatud viide aitab kokku hoida mahtu. Asjaolu, et elektroonselt on lihtne kopeerida mistahes pikki viiteid ning neid hõlpsasti korrata, ei õigusta veel

joonealuse teksti ülekoormamist lõputute kordustega. Mõistagi peab kirjanduse loetelus sisalduma viidatava töö korrektne täiskirje.

- 114** Kui ühelt autorilt on ainult üks töö, viidatakse teistkordselt ja järgmisel viitamisel lihtsalt tema perekonnanime ja eesnimetähe või ainult perekonnanime kaudu. Võib kasutada ka väljendit viidatud töö või *op cit* (ld *opus citatum* – viidatud teos). Kui ühelt autorilt on mitu tööd, tuleb viidatav allikas määratleda kas töö pealkirja esimeste sõnade, esimese viite numbriga või töö väljaandmise aastaga. Kui ühele allikale järgneb joone all viide samale allikale, võib kasutada ka väljendit *ibidem* (ld *samas*); ühe autori samale tööle ühes viites: *idem* (ld *sama*). Lubatud on ka lühend *et al* (ld *et alii* – ja teised).

Uluots, J, lk 34.

Uluots, J. Viidatud töö, lk 34; *idem*. Eestimaa õiguse ajalugu, lk 35.

Uluots, J. Eestimaa õiguse ajalugu, lk 34.

Uluots (viide 7), lk 34.

Uluots 1938, lk 34.

Ibidem, lk 22.

- 115** Paljudes riikides on seadustiku kommentaarile või õpikule viitamisel kasutusel **üldlevinud lühendid**, mis võivad olla ka ära toodud vastava väljaande tiitellehel või selle pöördel. Lühendi kasutamisel tuleb viidatud allika täiskirje ära tuua kirjanduse loetelus, kusjuures kasutatud lühendid peavad sisalduma lühendite loetelus.²⁶ Vajaduse korral võib lühendi lahti seletada ka kirjanduse loetelus. Vt ka vnr 118.

Joone all (korduv viide): Jescheck/Weigend, lk 38.

Kirjanduse loetelus: Jescheck, H.-H., Weigend, T.. Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot 1996.

Joone all (korduv viide): StGB-Tröndle/Fischer, eelm § 218/8c-8f.

Kirjanduse loetelus: StGB-Fischer: Fischer, T. Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 64. Aufl. München: Beck 2017.

- 116** Viites näidatakse autori perekonnanime ja siis eesnime esitähth. Kui järgneb ainult viide teosele, ei alustata viidet lühendiga *Vt.*: Nii allikas ise kui refereeritav või tsiteeritav koht allikas peab olema täpselt identifitseeritav – viidata tuleb lehekülje täpsusega. Leheküljele ei ole vaja viidata üksnes siis, kui osutatakse raamatule tervikuna. Leheküljele ja muudele lühenditele (nt vnr – veerenumber) viitamisel kasutatakse vastavat eestikeelset lühendit.

Põhitekstis: Euroopa Ühenduse karistusõiguse küsimusi on siiski käsitletud ka monograafilises kirjanduses.

Joone all esmakordselt: Heise, F. N. Europäisches Gemeinschaftsrecht und nationales Strafrecht. Bielefeld: DDV Verlag 1998.

- 117** **Õigusakti avaldamiskohale** (nt Riigi Teataja) viidatakse joone alla ainult esmaviitamisel, edaspidi sellele joone all ei viidata. **Seaduse sättele** joone all ei viidata, vaid see märgitakse põhitekstis kas lause sees või sulgudes lause lõpus. Õigusaktide loetelus peab olema seaduse täiskirje (vnr 92–93). Seaduse täispealkirjale tuleb põhitekstis eelistada lühendit, mis võib olla

²⁶ Lühendamise kohta vt ka M. Ollisaar, lk 31 jj.

võetud Justiitsministeeriumi koostatud seadusnimetuste lühendite loetelust või ka muust allikast, nt KarS kommenteeritud väljaandest.²⁷ Osutus õigusakti sättele viiakse joone alla erandina üksnes siis, kui see on mahukas ning häirib oluliselt põhiteksti lugemist. See käib ka Euroopa Liidu ja välisriigi õigusakti kohta (vnr 95–96).

- 118** Seaduse **kommentaari** puhul viidatakse paragrahvi ja kommentaari numbrile või veere- ehk äärenumbrile, mitte leheküljenumbri. Kasutatakse lühendit komm või eraldatakse kommentaari number paragrahvi numbrist kaldkriipsuga. Kui allikas (nt **õpik**) on põhjalikult struktureeritud, võib viidata ka vastavale struktuuriosale, eriti kui viide käib sisulise tervikosa kohta. Korduval viitamisel piirdatakse ainult kommentaari autoriga.

Joone all (esmakordsel viitamisel): L. Lehis. PSK § 111/1. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.

Joone all (korduval viitamisel): Lehis, L. PSK § 111/2.

- 119** Sageli ei viidata **ajaloolistele õigusallikatele** joone all või teksti sees leheküljenumbri, vaid tekstisisesse numeratsiooni järgi (sarnaselt seaduse paragrahvidele). Näiteks Rooma õiguse tekstile viitamisel tuuakse teose või autori nimi tavaliselt lühendatult (digestide puhul *D* või *Dig*, Justinianuse institutsioonide puhul *I* või *Inst*, Gaiuse institutsioonide puhul *G* või *Gai*). Tekstisiseses numeratsioonis märgib esimene number raamatut, teine pealkirjastatud peatükki ehk tiitlit, kolmas fragmenti ja neljas (kui on) paragrahvi. Numereerimata algust tähistatakse lühendiga *pr* (ld *principium*).

Dig 12.3.4.2.

Inst 2.1.pr.

Gai 2.56.

- 120** Erandina võib kasutada ka **passim-viidet** (ld *passim* – kõikjal, läbisegi). See viide võib osutada otstarbekaks juhul, kui artiklis või raamatus on mingit seisukohta väljendatud või mingit isikut mainitud korduvalt. Leheküljele viitamine tähendaks sel juhul artikli paljudele või koguni kõikidele lehekülgedele viitamist, mis muudab viitamise mõttetuks. *Passim*-viite korral tuleb aga vähemalt üks kord viidata ka konkreetsele leheküljele – nt kus antud seisukoht esineb esimest korda või kus sellele on pööratud kõige enam tähelepanu.

Põhitekstis: Väide, et ei ole olemas ühtset Euroopa õiguskultuuri ega euroopalikku karistusõigust, on kirjanduses siiski ümber lükatud.

Joone all (korduval viitamisel): Samson, E. Eesti karistusseadustiku üldosa eelnõust, lk 58, *passim*.

- 121** Viite **mõjupiirkond** ulatub viitenumbrini (või muu allikatähistuseni). See tähendab, et viitenumber osutab kohale, kus refereering või tsitaat lõpeb. Kui viitenumber on lõigu lõpus, siis katab see kogu lõiku, kui lause lõpus, siis ainult antud lauset. Viitenumber pannakse vahetult pärast kirjavahemärki (ilma tühikuta). Kui soovitakse viitega katta ainult lõike lõpus olevaid lauseid, siis peab see ilmnema põhitekstist. On võimalik, et viide katab ainult ühte sõna – sel juhul pannakse viitenumber selle sõna järele ja vajadusel enne kirjavahemärki.²⁸

²⁷ KarSK, lk 31 jj (NB! Käesoleva viite näol on tegemist erandiga, kus viidatakse kommentaari leheküljele, sest osutus ei käi seadustiku paragrahvi kohta).

²⁸ Lähemalt Lauk, E., lk 52.

- 122** Kui joone all on ühes viites osutatud **mitmele allikale**, eraldatakse allikad semikooloniga, eelistatult järjestatakse kronoloogiliselt. Autori enda joonealune tekst eraldatakse allikaviitest lühendiga *vt* või nt väljendiga *Lähemalt* ja kooloniga.

Joonealune tekst: Kõige põhjalikumalt on seda küsimust seni käsitletud baltisaksa kirjandus. Vt Bunge, v. F. G. *Altivlands Rechtsbücher*, lk 18–23 (ülevaade) ja lk 95–158 (allika tekst).

- 123** **Kohtulahenditele** viidatakse kas põhitekstis või joone all. Joonealune viide koostatakse samamoodi nagu kohtupraktika loetelu kirje (vnr 99–104). Vajaduse korral lisatakse kohtulahendi punkt.

Põhitekstis: Samasugust seisukohta on Riigikohus väljendanud ka varem (nt RKTko 3-2-1-62-08 p 6).

Põhitekstis: Samasugust seisukohta on Riigikohus väljendanud ka varem.

Joone all: Nt: RKTko 3-2-1-62-08 p 6.²⁹

- 124** Viitamisel **välismaisele kohtupraktikale** lähtutakse vastavas riigis või organisatsioonis omaksvõetud skeemidest, lisades põhitekstis või joone all vajaliku selgituse. Välisriigi kohtupraktikale viidates tuleb võimaluse korral kasutada allikat, mis on ka meie lugejale kättesaadav.

Põhitekstis: Sellisele seisukohale hädakaitse küsimuses on asunud Saksamaa Liidukohus.

Joone all: BGHSt 3, 217 (Ersatzkommunisten) = Best of. Strafrecht, lk IV-5.

Põhitekstis: Solvamine võib aset leida ka seksuaalset laadi tegudega, nagu seda tunnistas Saksamaa Liidukohus.

Joone all: BGH, 2. StR 662/88 = NJW 1989, lk 3028.

- 125** **Entsüklopeediale** või sõnaraamatule viitamisel tuleb ka korduval viitamisel näidata nii artikli pealkiri või märksõna kui ka selle paiknemine konkreetsetes köites. Märksõna või artiklit võib tähistada ka lühendiga *sub* või *sv* (ld *sub vero* – sõna all). Eesti Entsüklopeedia puhul piisab viitamisest ainult väljaandele – et oleks eristatud ENE ja EE. Paljudes entsüklopeediates on tekst jagatud mitte lehekülgedeks, vaid veergudeks, millele tuleb ka viidata. Mõistagi tuleb väljaande täiskirje tuua kirjanduse loetelus.

EE. 10. kd, sv õigus, lk 595.

Intellektuaalne omand. – ENE. 2. vlj. 3. kd, lk 649.

Action populaire. – Der grosse Herder. 1. Bd, veerg 113.

- 126** **Arhiivimaterjali** korral tuleb korduvas joonealuses viites näidata üksnes viidatava dokumendi nimetus (või autori nimi) ja lehenumber.

²⁹ Näide pärineb: Sein, K. Leping kinnisvaraarendaja ja kinnisasja omandaja vahel: kas müügileping või segatüüpi leping? – *Juridica* 2010/III, lk 222.

- 127** Töö kirjutamisel võib osutuda vajalikuks viidata parasjagu **käsil oleva töö** mõnele osale. See väldib kordusi ning hõlbustab ka lugemist. Tõsi, kui sedalaadi viiteid hakkab tulema väga sageli, on kirjutajal vaja veel kord läbi mõelda töö struktuur. Olenevalt kasutatavast viitesüsteemist osutatakse kas tekstis või joone all töö leheküljele või struktuuriosale mõistetega *käesolev töö*, *supra* (ülal ehk eespool), *infra* (alamal ehk tagapool) jne. Vt ka vnr 75.

Joone all: Koosseisueksimusest tuleb eristada keelueksimust. Vt lähemalt käesoleva töö III ptk § 2 (lk 48 jj).

Põhitekstis: Koosseisueksimusest tuleb eristada keelueksimust. Tegemist on täiesti iseseisva eksimuse liigiga, mistõttu ma käsitlen seda küsimust hiljem põhjalikumalt.

Joone all: *Infra*, lk 48.

Põhitekstis: Koosseisueksimusest tuleb eristada keelueksimust. Tegemist on täiesti iseseisva eksimuse liigiga, mistõttu ma käsitlen seda küsimust hiljem põhjalikumalt (3.2.2).

- 128** **Kaudne ehk vahendatud viitamine** on lubatud vaid siis, kui töö, mida soovitakse tsiteerida või refereerida, ei ole Eesti raamatukogudes või andmebaaside kaudu kättesaadav. Joone all tuuakse ära tavaline lühendatud viide, kirjanduse loetelus aga mõlemad allikad, kusjuures näidatakse, et tegemist on kaudse viitega.

Joone all (korduv viide): Bonfante, P., lk 130-131.

Kirjanduse loetelus: Bonfante, P. Corso di diritto romano. Diritto di famiglia. I, Roma: Sampaolesi 1925. (viidatud: Siimets-Gross, H. Die Ausdrücke status libertatis, civitatis und familiae. Savignys berechtigter Kritik an den neueren Juristen? – Corbino, Al.; Humbert, M.; Negri, G. (Eds.). Homo, caput, persona. La costruzione giuridica dell'identità nell'esperienza romana. Dall'epoca di Plauto a Ulpiano. Pavia: IUSSP 2010, lk 217-245).

VIIDATUD KIRJANDUS

1. Ametniku keelekäsiraamat. Tallinn: Juura 2003.
2. Bachmann, T. Teaduspraktika tahud ja tõed. TÜ kirjastus 2004.
3. Hirsjärvi, S.; Remes, P., Sajavaara, P. Uuri ja kirjuta. 1. vlj. Tallinn: Medicina 2005.
4. Hoecke, M., v. Which Method(s) for What Kind of Discipline? – Methodologies of Legal Research. Which Kind of Method for What Kind of Discipline? Hoecke, M. v. (ed). Oxford-Portland: Hart Publishing 2011, lk 1-18.
5. Järvet, S., *et al.* Üliõpilastööde koostamise ja vormistamise juhend, Tallinn: [s.n.] 2017, lk 23 (https://www.sisekaitse.ee/sites/default/files/inline-files/Uliopilastoode_koostamise_ja_vormistamise_juhend.pdf (18.11.2019)).
6. Kalle, E. (koost). Üliõpilaste kirjalike tööde koostamine ja vormistamine. Tallinn: TTÜ 2000.
7. Kalle, E., Aarma, A. Teadustöö alused. Tallinn: TTÜ 2003.
8. KarSK: Karistusseadustik. Komm vlj. Koost Sootak, J., Pikamäe, P. 4. vlj. Tallinn: Juura 2015.
9. Lauk, E. Algteadmisi teadustööst. Tartu: TÜ 1995.
10. Ollisaar, M. Lühendite müstilisest maailmast. – Õiguskeel 1996/5.
11. Roomets, S. (koost). Üliõpilastööd ja nende vormistamine. Tallinn: AS Rebellis 2000.
12. Roomets, S. Üliõpilastööd ja nende vormistamine arvutil. Tallinn: AS Rebellis 2002.
13. Sand-Jensen, K. Kuidas kirjutada läbinisti igavat teadusteksti. – Acta Semiotica Estica VII. Tartu: TÜ 2010.

ÕIGUSAKTID

14. Autoriõiguse seadus. – RT I 19.3.2019, 55.
15. Akadeemilise petturluse juhtumite menetlemise kord sotsiaalteaduste valdkonnas. Vastu võetud
16. sotsiaalteaduste valdkonna nõukogus 29.2.2016 (jõust 1.3.2016). – https://sotsiaalteadused.ut.ee/sites/default/files/sh/akadeemilise_petturluse_juhtumite_menetlemise_kord_sv.pdf
17. Doktorikraadi andmise kord. Vastu võetud TÜ senati 20.12.2013. a määrusega nr 23 (jõust 1.1.2016) – Doktorikraadi taotlemine. Tartu Ülikool <https://www.ut.ee/et/oppimine/doktoriope/PhD-taotlemine> (18.11.2019).
18. Lõputöö nõuded, kaitsmiskomisjoni koosseisu moodustamise kord ja kaitsmise kord õigusteaduskonnas. - https://oigus.ut.ee/sites/default/files/www_ut/lisa_1._oigusteaduskonna_loputoode_nouded.pdf (18.11.2019).
19. Magistritöö retsenseerimise juhend. Kinnitatud õppedirektori otsusega 16.4.2018. - <https://oigus.ut.ee/et/magistritoo-retsenseerimise-juhend>
20. Õppekorralduseeskiri. Vastu võetud TÜ senati 26.4.2013. a määrusega nr 5 (jõust 2.9.2013), kehtib 02.09.2019. a redaktsioon. - <https://www.ut.ee/et/oppimine/ulioopilasele>

LISA 1. TIITELLEHE NÄIDIS

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Osakond

Eesnimi Perekonnanimi

PEALKIRI

Töö liik

Juhendaja
Kutse või teaduskraad Eesnimi Perekonnanimi

Töö esitamise koht
Aasta

LISA 2. TÖÖ STRUKTUURI NÄIDISEID

TIITELLEHT

SISUKORD

SISSEJUHATUS

1. ptk. Xxxx.....	5
§ 1. Xxxx.....	5
§ 2. Xxxx.....	9
2. ptk. Xxxx	
§ 1. Xxxx	
§ 2. Xxxx	

või

1. XXX	
1.1. Xxxx	
1.1.1. Xxxx	
1.1.2. Xxxx	
1.2. Xxxx	
2. XXX	
2.1. Xxxx	
2.2. Xxxx	

või

I. XXX	
1. Xxxx	
1) Xxxx	
2) Xxxx	
2. Xxxx	
1) Xxxx	
2) Xxxx	
II. XXX	
1. Xxxx	
2. Xxxx	

KOKKUVÕTE

XXX. Zusammenfassung

LÜHENDID

KASUTATUD KIRJANDUS

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA
LISAD

Lisa 1. Xxx

Lisa 2. Xxx

LISA 3. ÕIGUSAKTIDE JA KOHTULAHENDITE LÜHENDEID

Õigusaktide lühendid

<https://www.riigiteataja.ee/lyhendid.html>

Lühendid on toodud ka Riigi Teatajas õigusaktide terviktekstides:

https://www.riigiteataja.ee/tervikteksi_otsing.html

Õigusaktide liikide lühendid: k – korraldus, m – määrus, o – otsus

Täitevvõimu õigusaktide lühendid

EPP – Eesti Panga president
 HTM – haridus- ja teadusminister
 JM – justiitsminister
 KaM – kaitseminister
 KeM – keskkonnaminister
 KuM – kultuuriminister
 LV – linnavalitsus
 LVK – linnavolikogu
 MKM – majandus- ja kommunikatsiooniminister
 PM – peaminister
 PõM – põllumajandusminister
 RaM – rahandusminister
 ReM – regionaalminister
 SiM – siseminister
 SoM – sotsiaalminister
 VM – välisminister
 VV – Vabariigi Valitsus
 VaVK – vallavolikogu
 VaV – vallavalitsus
 VVK – Vabariigi Valimiskomisjon

Näiteid: EPPm – Eesti Panga presidendi määrus, PMk – peaministri korraldus.

Riigikohtu lühendid

RKÜK – Riigikohtu üldkogu
 RKPJK – Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
 RKHK – Riigikohtu halduskolleegium
 RKKK – Riigikohtu kriminaalkolleegium
 RKTK – Riigikohtu tsiviilkolleegium
 RKEK – Riigikohtu erikogu

Näiteid: RKPJKo – Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus; RKTKm – Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus.

Esimese ja teise astme kohtute lühendid

TlnRnK – Tallinna Ringkonnakohus

TrtRnK – Tartu Ringkonnakohus

TlnHK – Tallinna Halduskohus

TrtHK – Tartu Halduskohus

HMK – Harju Maakohus

PMK – Pärnu Maakohus

TMK – Tartu Maakohus

VMK – Viru Maakohus

Näiteid: TlnRnKo – Tallinna Ringkonnakohtu otsus; VMKm – Viru Maakohtu määrus.

Euroopa Liidu kohtute lühendid

ELK – Euroopa Liidu Kohus

EK – Euroopa Kohus

EATK – Avaliku Teenistuse Kohus

EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus

EÜK – Üldkohus

Näiteid: EKo – Euroopa Kohtu otsus; EÜKm – Üldkohtu määrus.